

צו חוסם לתובע טרדן: סוגיות שהוכרעו ושאלות לעתיד לבוא

אלון רודס* ושיר טולדנו**

- א. מבוא
- ב. הסמכות להוציא צו חוסם לתובע טרדן
 1. פרשת אלון
 2. עניין שקד והפסיקות הסותרות שלאחריו
 3. פרשת סימון
- ג. מעבר לסמכות: הצעה להשלמת ההסדר
 1. הגדרת מתדיין כתובע טרדן
 2. הגורם המוסמך לבקש צו חוסם
 3. הגורם המוסמך להוציא צו חוסם
 4. שמיעת התובע הטרדן
 5. תוכן הצו והיקפו
 6. בקשות אישור לניהול הליכים
 7. הליכי ערעור, בקשות ביטול ועיון חוזר בצו ובתנאיו
- ד. סיכום

א. מבוא

השאלה אם בתי המשפט מוסמכים למנוע מבעל דין טרדן לפנות לערכאות באמצעות הוצאת "צו חוסם" מעוררת סוגיות מהותיות ביחס לגבולות סמכות בית המשפט בכלל ולהגבלות על זכות הגישה לערכאות בפרט. לאחר שנים של חוסר ודאות ופסיקות סותרות, הכריע במחלוקת בית המשפט העליון בפרשת סימון¹ והכיר, באופן עקרוני ובמקרים המתאימים, בסמכות בית המשפט לחסום תובעים טרדניים מנקיטת הליכים משפטיים. ברשימה זו נסקור את ההתפתחות המשפטית שחלה ביחס לשאלת הסמכות ואת חוסר האחידות שהתגלע בבתי

* עו"ד, בעל תואר שני במשפטים (LL.M.), מרצה מן החוג בפקולטה למשפטים ע"ש שטריקס, המכללה למינהל.

** תלמידת השנה השלישית במשפטים, הפקולטה למשפטים ע"ש שטריקס, המכללה למינהל.

1 ע"א 1062/20 מדינת ישראל נ' סימון (נבו) 11.11.2021 (להלן: פרשת סימון).

המשפט עד לפרשת סימון. את עיקר הדיון נקדיש לכמה סוגיות מרכזיות באשר להפעלת הסמכות, אשר נותרו ללא מענה מפורש, ושלגביהן ידרשו המחוקק ובית המשפט לתת את הדעת בעתיד. דיון זה יכלול הצעות ליצירת הסדר ממצה וראוי, בין היתר על בסיס תובנות העולות מהסדרים שנקבעו במדינות שונות.

הדיון בסוגיות אלו הכרחי נוכח מעמדה הרם של זכות הגישה לערכאות שעניינה זכותו של כל אדם לפנות אל בית המשפט ולקבל סעד, ללא סירוב, ללא עיכוב, וללא משוא-פנים.² בתי המשפט הכירו במעמדה המיוחד של זכות הגישה לערכאות. נקבע לגביה כי: "אין היא זכות יסוד במובנה הרגיל של המושג [...] נעלה היא על זכות יסוד".³ ייחודה של זכות הגישה לערכאות הוא הדואליות שלה, שכן היא משתייכת הן לעקרונות הנסובים על שיטת הממשל, והן לעקרונות שהם זכויות יסוד של הפרט.⁴ כפי שציין ברק: "הטעם המונח ביסוד זכות הגישה הוא בהגשמתם של הדמוקרטיה, של שלטון החוק ושל הפרדת הרשויות", והוסיף, "וכמובן במימוש זכויות האדם".⁵ אכן, חשיבותה הרבה של זכות הגישה לערכאות נובעת, בין היתר, מכך שפנייה לערכאות היא פעמים רבות תנאי למימוש זכויות אחרות, או לקבלת סעד בגין הפרה של זכויות מהותיות.⁶

חרף חשיבותה, גם זכות הגישה לערכאות, ככל זכות, מוגבלת בהיקפה.⁷ נפסק כי: "זכות הגישה לערכאות מותנית איפוא, בקיום חובות בסיסיות של בעל הדין לקיים הליך שיפוטי תקין. בעל דין אינו רשאי, בשם זכות הגישה לערכאות, לנצל את ההליך השיפוטי לרעה, ולצפות כי תישמר זכותו לפנות לערכאות וינתן לו יומו בבית המשפט חרף זאת".⁸ גם תקנות סדר הדין האזרחי החדשות עיגנו את חובת בעלי הדין "לנהוג בתום לב ובהגינות דיונית", ואוסרות על "שימוש לרעה בהליכי משפט ובכלל זאת פעולה בהליך שמטרתה או תוצאתה לשבשו,

-
- 2 יורם רבין זכות הגישה לערכאות כזכות חוקתית 25 (1998); אהרן ברק "זכות הגישה למערכת השיפוטית" ספר שלמה לויין 31, 32 (2013); שלמה לויין תורת הפרוצדורה האזרחית: מבוא ועקרונות יסוד 27 (מהדורה שנייה 2008).
- 3 ע"א 733/95 ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ, פ"ד נא(3) 577, 629 (1997).
- 4 יורם רבין ואלון רודס "זכות הגישה לערכאות כזכות אדם וכעקרון מסד על-חוקתי" משפט ועסקים כו (צפוי להתפרסם ב-2022) (להלן: רבין ורודס "זכות הגישה לערכאות").
- 5 ברק, לעיל ה"ש 2, בעמ' 35.
- 6 ע"א 1480/04 מליבו ישראל בע"מ נ' משרד הבינוי והשיכון, פ"ד סא(2) 855, 873-874 (2006).
- 7 ברק, לעיל ה"ש 2, בעמ' 16; בג"ץ 9198/02 ההסתדרות הרפואית בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד סג(1) 352, פס' 37 לפסק הדין של הנשיאה נאור (2008).
- 8 רע"א 3454/04 ורקר נ' הראל, פס' 4 להחלטה (נבו 5.6.2005); בש"א 6479/06 בנק דיסקונט לישראל נ' שגפ, פס' 11 לפסק הדין (נבו 15.1.2007); ע"א 6636/17 סמדה נ' BANKRUPTCY OFFICE GENEVA (נבו 27.8.2019).

להשהותו או להטריד בעל דין".⁹ בהתאם, ניתנו בידי בית המשפט כלים להתמודדות עם שימוש לרעה בהליכי משפט, ובהם מחיקת כתב תביעה שאינו מגלה עילה (תביעת סרק) או שעולה ממנו כי התביעה היא טרדנית או קנטרנית;¹⁰ מחיקת כתב טענות, כולו או מקצתו, אם סבר בית המשפט כי בעל הדין השתמש לרעה בהליכי משפט;¹¹ וכן חיוב בעל הדין בהוצאות, אף ללא קשר לתוצאות המשפט, בין היתר לאחר שקילת התנהלותו הדיונית של בעל הדין והשאלה אם האריך את הדיון שלא לצורך.¹² עם זאת, כלים אלו, וכלים נוספים,¹³ לא מספקים מענה מושלם להתמודדות עם תופעת התובעים הטרדניים. בהיעדר חלופות יעילות, נאלצו בתי המשפט לבחון את האפשרות להשתמש בצעד הקיצוני ביותר אשר יחסום את התובע הטרדן מפני האפשרות לפנות לבית המשפט תוך ניצול לרעה של זכות הגישה לערכאות והטלת מעמסה על המערכת השיפוטית, על בעלי הדין שעיימם הוא במחלוקת, ועל כלל המתדיינים המחכים לקבל את יומם בבית המשפט.

ב. הסמכות להוציא צו חוסם לתובע טרדן

1. פרשת אלון

השאלה אם מוסמכים בתי המשפט בישראל למנוע מבעל דין טרדן לפנות לערכאות התעוררה לראשונה בבית המשפט העליון בשנות השבעים של המאה העשרים בפרשת אלון.¹⁴ בפסק הדין נדון עניינו של תובע אשר הגיש חמישה הליכים נפרדים, ובהם שלוש פניות לבג"ץ, פנייה לבית משפט השלום ופנייה לבית המשפט המחוזי, בעניין תפיסת חזקה במקרקעין. בדיון שהתנהל בבית המשפט המחוזי הורה השופט לובנברג כי "מאחר שבג"צ הוצרך שלוש פעמים בענין זה, והענין הנדון זה עתה בפני, נודף ממנו ריח טורדנות, ניתנת בזה הוראה, כי לא יתברר שום ענין של מר דב אלון בדבר תפיסת הקרקע, שהוחלט עליה בפסק-דין סופי ברמלה, [...] לא בבתי-משפט השלום ולא בבית-המשפט המחוזי במחוז שיפוטי זה".¹⁵ על החלטת בית המשפט המחוזי הוגש ערעור לבית

9 תק' 3(ב) 4-1 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 (להלן: תקנות סדר הדין האזרחי).

10 שם, בתק' 41.

11 שם, בתק' 42.

12 שם, בתק' 151 ו-156.

13 ראו ע"א 8553/19 אלכסנדר אורן בע"מ נ' כהן, פס' 30-34 לפסק הדין של השופט שטיין (נבו) 17.11.2020, אשר מציג כלים דיוניים נוספים להתמודדות עם שימוש לרעה בהליכי משפט.

14 ע"א 181/75 אלון נ' מדינת ישראל, פ"ד כט(2) 124 (1975).

15 שם.

המשפט העליון. בקבלו את הערעור פסק השופט ח' כהן את הדברים הבאים:¹⁶

"אין אני יודע מנין לו לשופט המלומד סמכות לצוות על כך שבקשה או תובענה שיוגשו על-ידי מתדיין פלוני בענין פלוני לאחד מבתי-משפט השלום. או לבית-המשפט המחוזי, במחוז אשר בו יושב אותו השופט המלומד, לא יובאו לדיון ולברור ככל בקשה או תובענה אחרת. קיימות, על-פי החוק והתקנות, סנקציות אשר בהן ניתן לנקוט נגד טרדנים – אבל הוראה כמו זו שניתנה על-ידי השופט המלומד אינה נמנית על סנקציות אלה; ואפילו תמצוי לומר שהסנקציות הקיימות אינן מספיקות – ענין הוא למתקין התקנות או למחוקק לענות בו, ואין בכך כדי להצדיק נטילת שררה שיפוטית ללא סמכות. החוק הוא שגם לטרדנים שמורה זכות הגישה אל בתי-המשפט, ולא על דעת עצמנו ננעל בפניהם את השערים" (ההדגשה הוספה).

למקראם של דברים ברורים אלה, התקבעה כהלכה התפיסה המשפטית שלפיה בתי המשפט בישראל אינם אוחזים בסמכות להשתמש ב"צו חוסם" כנגד תובע טרדן.¹⁷ על כן, בהיעדר סמכות להוציא צווים חוסמים נאלצו בתי המשפט, במשך כשלושה עשורים, להשתמש בסמכויות שונות ובכלים דיוניים שונים כדי להתמודד עם תובעים טרדניים כגון סילוק על הסף או דחייה של הליכים שהוגשו,¹⁸ פסיקת הוצאות נגד תובעים אלה,¹⁹ ואף פנייה ליועץ המשפטי לממשלה כדי לבחון את האפשרות לשלול את כשרותו המשפטית של התובע.²⁰

2. עניין שקד והפסיקות הסותרות שלאחריו

בחינה מעמיקה של השאלה אם מוסמך בית המשפט להוציא צו חוסם למתדיין טרדן נערכה רק בחלוף כשלושה עשורים בהחלטה של רשם בית המשפט העליון (כתוארו אז) מרזל בעניין שקד.²¹ בפרשה זו נדרש בית המשפט להכריע בבקשה לפטור מאגרה, אשר הגיש בעל דין שניהל במשך כעשור יותר מ-105 הליכים,

16 שם, בעמ' 125–126.

17 אבישי אדד שימוש לרעה בהליכי משפט: הגנה דיונית מפני ניצול לרעה של זכות הגישה לערכאות 300 (2013). אדד ציין כי: "כיום אין לבתי המשפט בישראל סמכות ליתן צווי הגבלת גישה לערכאות הצופים פני עתיד כנגד תובע טרדן – יהא היקפם וטיבם כאשר יהא ותהא חומרת טרדותיו של התובע כאשר תהא".

18 מ"ח 5982/05 סוסנה נ' מדינה ישראל (נבו) 4.12.2005.

19 בשג"ץ 3549/98 שלמה נ' משרד הבטחון (נבו) 14.7.1998.

20 אדד, לעיל ה"ש 17, בעמ' 279–281.

21 בשג"ץ 4748/06 שקד נ' תפוחי (נבו) 2.8.2006.

שרבים מתוכם היו עתירות לבג"ץ. בית המשפט דחה את הבקשה לגופה מן הטעם שההליך לא גילה עילה,²² אך מצא טעם לבחון את הכלים העומדים לרשות בית המשפט בבואו להתמודד עם בעל דין טרדן המנהל הליכי סרק רבים.²³ לאחר שסקר את הכלים העומדים לרשות בית המשפט, ועמד על חוסר יעילותם במקרים רבים,²⁴ פנה בית המשפט לבחון בהרחבה את ההסדרים החלים במדינות שונות באשר להוצאת צו חוסם לתובע טרדן, וכן את ההלכה שנקבע בעניין אלון. בסופו של יום, קבע בית המשפט כי הלכת אלון עודנה תקפה. ובלשונו של הרשם מרזל: "זהו הדין המחייב בנדון וכל עוד לא שונה מצווים אנו לפעול על פיו".²⁵ לצד קביעה זו, קרא בית המשפט למחוקק לבחון את האפשרות לקבוע הסדר שיאפשר לבתי המשפט להשתמש בצווים חוסמים נגד מתדיינים טרדניים.

חרף הדיון המעמיק שהתקיים בשאלת הסמכות, בחלוף כשלושה עשורים, אשר בסופו מסקנה ברורה שלפיה הלכת אלון שרירה וקיימת, לא מוצה עד תום הדיון בשאלת סמכותו של בית המשפט להשתמש בצו חוסם ללא התערבות של המחוקק. למעשה, המציאות המשפטית הובילה את בתי המשפט לכיוונים שונים. לאחר שניתן פסק הדין בעניין שקד, ניתנו בבתי המשפט במשך השנים פסיקות סותרות: פסיקות לפיהן אין לבית המשפט סמכות להוציא צו חוסם למתדיין טרדן; פסיקות לפיהן יש לבית המשפט סמכות להוציא צו חוסם למתדיין טרדן;²⁶ ופסיקות שנמנעו מלהכריע בסוגיית הסמכות.²⁷

באופן די מפתיע, היה זה בית המשפט לענייני משפחה בירושלים בעניין ר"י נ' ע"י (להלן: עניין ר"י), אשר הורה בשנת 2011, לראשונה מאז החלטתו של השופט לובנברג מבית המשפט המחוזי בפרשת אלון, על הוצאת צו חוסם כנגד תובע טרדן.²⁸ באותו מקרה דובר על תובע שהורשע בעבירות מין נגד בתו, ולאחר

22 שם, בפס' 4 להחלטה.

23 שם, בפס' 5 להחלטה.

24 שם, בפס' 9-10 להחלטה.

25 שם, בפס' 14 להחלטה.

26 בין אם בסופו של דבר הוצא צו חוסם ובין אם בנסיבות העניין הוחלט שלא להוציא צו כאמור. אפשר לזהות שימוש בשני סוגים של צווים חוסמים בפסקי דין אלו: צו חוסם האוסר על נקיטת הליכים בתיקים שהסתיימו והם חלוטים, ובכלל זה איסור על הגשת בקשות בנוגע להליך קיים או פתיחת הליכים חדשים הנוגעים לעניין החלוט, וצו חוסם האוסר על פתיחת הליכים חדשים ללא קבלת רשות מבית המשפט. ראו יורם רבין ואלון רודס "צווים חוסמים" משפט מפתח 5, 137, 143 (2019) (להלן: רבין ורודס "צווים חוסמים").

27 ראו למשל רע"ב 6188/11 סלע נ' שירות בתי הסוהר (נבו 20.11.2011); בע"מ 3059/16 פלוניס נ' פלוניס (נבו 22.8.2016); רע"ב 8411/16 סלע נ' שירות בתי הסוהר (נבו 17.7.2018).

28 תמ"ש (משפחה י-ם) 25202-09-10 ר"י נ' ע"י (נבו 20.3.2011).

מכן הגיש תביעות אזרחיות כנגד בעלי דין רבים, מרביתן בעילת לשון הרע וללא כל ביסוס, כשמטרתן הייתה להמשיך ולפגוע בבתו. נוכח התנהלות זו, פנתה הבת לבית המשפט בבקשה שיוציא "צו חוסם" לפיו ימנע מהנתבע לפתוח בהליכים משפטיים הנוגעים למאסרו בגין עבירות מין חמורות שביצע בבתו התובעת, אלא ברשות בית המשפט.²⁹

בית המשפט דן בהתפתחות הדין באשר לחסימת תובעים טרדניים, תוך התייחסות לפרשות אלון ושקד, ובסופו קבע כי נתונה לו סמכות להוציא צו חוסם מכוח סעיף 75 לחוק בתי המשפט.³⁰ בית המשפט התייחס להלכה הוותיקה שנקבעה בפרשת אלון וקבע כי:

"[...] המדובר במקרה יוצא דופן אשר אין בו כדי להעיד על ההלכה המקובלת בכל הנוגע לצו חוסם, שכן מלשון החלטת בית המשפט המחוזי באותו עניין עולה כי גישתו של מר אלון לערכאות הספציפיות נחסמה לחלוטין, מבלי שניתנה לו כלל האפשרות לבקש את רשות בית המשפט לנקוט בהליך מסוים. כלומר: המדובר היה בצו קיצוני במיוחד, חריג בהיקפו".³¹

לפיכך, קיבל בית המשפט את הבקשה והוציא צו חוסם שלפיו יוכל בעל הדין להגיש הליכים הנוגעים לעבירות המין שביצע בבתו רק אם יינתן לכך אישור בית המשפט.³² בגישה דומה נקט בית המשפט לענייני משפחה בתל-אביב בעניין י' נ' י'³³, אשר קבע, לאחר דיון בפרשות אלון ושקד ובעניין ר"י, כי קיימת סמכות להוציא צו חוסם, ולבסוף הורה "כי תובענה שיגיש התובע כנגד הנתבעים או מי מהם וכל הבא מכוחם ומטעמם לא תתקבל למשך 24 חודשים מיום מתן פסק דין זה".³⁴

בשנת 2014, ניתנה החלטתו של הנשיא גרוניס בעניין ואן קול, אשר הובילה להתפתחות משמעותית ביחס לסמכות בית המשפט להוציא צו חוסם כנגד מתדיין טרדן. במקרה זה, נדונה עתירה של מתדיין סדרתי וטרדן, אשר הגיש מאות הליכים לבתי המשפט, תוך "התעלמות מוחלטת מעקרון סופיות הדיון, בכך שהוא מגיש באופן חוזר ונשנה בקשות סרק שונות בהליכים שהסתיימו".³⁵

29 ש.ם.

30 ס' 75 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984.

31 עניין ר"י, לעיל ה"ש 28.

32 ש.ם.

33 תמ"ש (משפחה ת"א) 12-04-24590-04 י' נ' י' (נבו 15.9.2014).

34 ש.ם, בפס' 136 לפסק הדין.

35 בג"ץ 668/14 ואן קול נ' מדינת ישראל (נבו 14.8.2014). עוד צוין כי: "ראוי להדגיש כי

הנשיא גרוניס קבע בהחלטתו כי: "התנהלות זו של העותר אין לה בסיס בדין. היא עומדת כאמור בניגוד לעקרון סופיות הדיון, ועולה כדי שימוש לרעה בהליכי משפט. אין כל מקום לכך שבית המשפט ישחית זמן שיפוטי רב בטיפול בבקשות סרק המוגשות על-ידי העותר חדשות לבקרים, לרבות בהליכים שהסתיימו. יצוין, כי מעבר לבזבוז הזמן השיפוטי נדרשת גם המזכירות להשקיע משאבים לא מבוטלים בטיפול בבקשות האמורות, וזאת ללא כל הצדקה".³⁶ ובהמשך: "מעבר לכך, העותר מנסח את בקשותיו ואת 'דרישותיו' בלשון בוטה, לעיתים אף תוך ניסיון להלך אימים על בית המשפט. התנהלות זו יש לראות בחומרה רבה. אין לאפשר מצב שבו פניותיו של העותר לבית המשפט מהוות פעם אחר פעם במה להשתלחויות ולאיומים כלפי בית המשפט, שופטיו ורשמיו".³⁷ לאחר דברים אלו, פסק הנשיא גרוניס כי: "עסקינן, אם כן, בבעל דין שהוא מתדיין סדרתי, המטריד את בית המשפט בבקשות שאין להן יסוד בדין, גורם לבזבוז של זמן שיפוטי ומתנסח בדרך שאינה הולמת פנייה לערכאות. במצב דברים זה, אנו מורים בזאת כי המזכירות לא תקבל מכאן ואילך בקשות מטעם העותר בהליכים שהסתיימו. כמו-כן, בית המשפט לא יזקק להליכים שיגיש העותר אשר ינוסחו בלשון בלתי ראויה, שיש בה משום השתלחות בבית המשפט או ניסיון להלך אימים".³⁸ בעניין ואן קול נקבע באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי ניתן לחסום את דרכו של מתדיין טרדן מלפנות לערכאות, לכל הפחות כאשר מדובר בהליכים שהסתיימו. יש לציין כי אף שהנשיא גרוניס לא השתמש בביטוי "צו חוסם", ואף לא ערך דיון בהלכת אלון או בעניין שקד, פסיקתו בפרשה זו נתפסה כקביעה ברורה ביחס לסמכות בית המשפט להשתמש בצווים חוסמים כנגד מתדיין טרדן שמתעלם מעקרון סופיות הדיון ומשתמש לרעה בהליכי משפט.³⁹

העותר, כפי שצוין לעיל, פותח הליכים רבים בבית משפט זה (ובערכאות נוספות), וברבים מהליכים אלה הוא ממשיך להגיש בקשות ודרישות אף לאחר סיום טיפולו של השופט או הרשם בתיק. כך יוצא, שסך כל ההליכים והבקשות מטעם העותר הוא חריג ויוצא דופן בכל קנה מידה.

שם, בפס' 2 להחלטה. 36

שם. 37

שם, בפס' 4 להחלטה (ההדגשה במקור). 38

ראו למשל, ע"פ (מחוזי י-ם) 15-05-24602-05 בירדמן נ' עיריית ירושלים (נבו 22.6.2015); ת"א (מחוזי ת"א) 15-04-44772-04 מרבי נ' מדינת ישראל (נבו 25.2.2016). בעניין מרבי אשר עסק בבקשה לפטור מאגרה קבע בית המשפט כי: "לא תקובל כל תביעה או בקשה מאת המבקש/התובע, כנגד כל או חלק מן הצדדים אשר נטלו חלק בדיון בבקשות לפטור מתשלום אגרה (כמפורט בפרוטוקולי הדיון), אלא אם כן ישלם להם התובע את ההוצאות [...]". וכן, "כי לא תקובל כל תביעה או בקשה מאת המבקש/התובע, אשר תנוסח בלשון בלתי ראויה או משתלחת כלפי בית המשפט, המשמשים בו או אשר שימשו בו בתפקיד שיפוטי"; רת"ק (מחוזי ת"א) 12-05-38308-05 צנעני נ' מסר (21.3.2017); מקרה נוסף שבו

חרף הכרעתו הברורה של בית המשפט בעניין ואן קול, והאופן שבו פורשה בפסיקות מאוחרות, היו שופטים שהמשיכו להחזיק בדעה שלפיה אין בית המשפט מוסמך להשתמש בצו חוסם כנגד מתדיין טרדן. דוגמה לכך היא הפסיקה בערעור שהוגש לבית המשפט המחוזי על ההחלטה בעניין י' נ' י' אשר הוצג לעיל, שבה קבע בית המשפט של הערעור כי ההחלטה בבית המשפט קמא ניתנה ללא סמכות ומשכך ביטל אותה.⁴⁰ בית המשפט של ערעור דן בהלכת אלון ובעניין שקד, ולאחר מכן פנה לבחון "האם פסק הדין בעניין ואן קול משנה את הלכת דב אלון?"⁴¹ בתשובתו לשאלה זו קבע בית המשפט כי: "נראה, בכל הכבוד, שהתשובה שלילית: ההוראה לפיה לא תקבל המזכירות מכאן ואילך בקשות אינה מתייחסת אלא לבקשות בהליכים שהסתיימו, שבהקשרם כבר מומשה על ידי העותר זכות הגישה לערכאות".⁴² בית המשפט סיכם וקבע כי: "הלכת דב אלון עתיקת היומין עומדת, לפי שעה, על תילה".⁴³ בחלוף שנה ממתן ההחלטה של בית המשפט המחוזי אשר קיבל את הערעור וקבע כי הלכת אלון עודנה בתוקף, וכי אי אפשר להורות על צו חוסם כנגד מתדיין טרדן, הסוגיה הגיעה אל נשיא בית המשפט המחוזי בתל-אביב בעניין פלוני, אשר עסק גם הוא בתובע ואן קול. בית המשפט סקר את התנהלותו הדיונית של ואן קול וקבע כי בית המשפט מוסמך להשתמש בצו חוסם בנסיבות חריגות ובמקרים קיצוניים, ובהם מקרים של ניצול לרעה של הליך שיפוטי, בחוסר תום לב מהותי מצד בעל הדין,⁴⁴ מתוך מטרה להגן על ציבור המתדיינים המוטרדים ועל בתי המשפט. בית המשפט ביסס את סמכותו כנובעת מסמכותו הטבועה, וכן מתוקף הסמכות המעוגנת בסעיף 75 לחוק בתי המשפט.⁴⁵ לבסוף, בהסתמך על קביעת בית המשפט העליון בעניין ואן קול, קבע בית המשפט, "שאין אין מנוס אלא להוציא

ניתן צו חוסם, בלי להתייחס לעניין ואן קול הוא ת"א (מחוזי ת"א) 2446/06 ליבל נ' רוטשילד (נבו 5.12.2016), שבו קבע בית המשפט כך: "ניתן בזאת צו חוסם שלפיו נאסר על ליבל להגיש נגד עו"ד בך ו/או נגד התובעים המייצגים או מי מהם, בכל הנוגע והקשור במישרין ובעקיפין באלה לתביעות הייצוגיות, לרבות פסק הדין. הכרעה זו חלה על כל בקשה תלויה ועומדת ועל כל בקשה עתידית בתיק. בנוסף יובהר כי ליבל אינו רשאי לפתוח בכל הליך שהוא בכל ערכאה שהיא בהקשר לעניין התובענות הייצוגיות"; ת"ק (תביעות קטנות ביש"א) 19-09-39556 שיבלי נ' נחום (22.12.2019).

40 עמ"ש (מחוזי ת"א) 14-11-16608 יי"ע נ' מ"ט (נבו 3.3.2016).

41 שם, בפס' 17 לפסק הדין.

42 שם.

43 שם, בפס' 18 לפסק הדין; בקשת רשות ערעור על פסק דין זה נדחתה, בלי שבית המשפט נדרש לדון בשאלת הסמכות להוציא צו חוסם. ראו עניין פלוני, לעיל ה"ש 27.

44 ת"א (מחוזי ת"א) 16-12-58988 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 7 להחלטה (נבו 20.3.2017).

45 שם, בפס' 8 להחלטה.

צו חוסם נגד ואן קול"⁴⁶. את הצו ניסח בית המשפט באופן הבא:

"ניתן בזאת צו שאוסר על התובע, מר פלוני להגיש כל הליך שהוא לבית המשפט המחוזי בתל אביב יפו, לרבות: כתב תביעה, ערעורים, בקשת רשות ערעור, בקשת ביניים. ככל שיהיה ואן קול מעוניין להגיש הליך לבית משפט זה, יהיה עליו להגיש אלי בקשה מקדמית להגשת הליך, ולצרף לה את נוסח כתב הטענות של ההליך שאותו הוא מבקש להגיש. רק במידה וההליך המבוקש יעמוד בקריטריונים הראויים של היותו הליך ענייני ושמוסח בלשון הולמת, אאפשר את הגשתו"⁴⁷.

אפשר לראות כי בתי המשפט אימצו את הגישה שלפיה:

"בית המשפט מוסמך, במצבים חריגים ומיוחדים, להוציא צו אשר מגביל את אפשרותו של בעל דין להגיש הליכים משפטיים, או מתנה אותם בתנאים. אמנם, בעבר נפסק כי אין סמכות לעשות כן [...] אולם בקשר לכך הובעו ספקות [...]. לאחר מכן נקבע כי גם אם אין סמכות לחסום מתדיין באופן גורף, הרי שהתנאת גישתו לערכאות בתנאים כגון תשלום אגרה שהוא מחויב בה בלאו הכי, מצויה בגדרי סמכותו של בית המשפט [...]. מכל מקום, הלכה למעשה הכיר בית משפט זה לא פעם בתקפותם של צווים חוסמים אשר הגבילו במידה מסוימת את זכותו של מתדיין 'סדרתי' להגיש הליכים משפטיים, אם כאשר מדובר בניסיון לפתוח מחדש הליכים שנסתיימו, אם כאשר נעשה שימוש בלשון משתלחת [...], ואם כאשר המתדיין אינו עומד בחובתו לשלם הוצאות שנפסקו לחובתו"⁴⁸.

לפי מגמה זו, פנו בתי המשפט לבחון את השאלה אם יש מקום להשתמש בצו חוסם במקרה הנדון, מתוך תפיסה כי הסמכות עצמה קיימת.⁴⁹

46 שם, בפס' 9 להחלטה.

47 שם.

48 רע"א 4716/18 לוי נ' כונס הנכסים הרשמי מחוז חיפה (נבו 17.7.2018) וההפניות שבפס' 7 להחלטה.

49 בש"א 7886/20 כוכבי נ' כוכבי (נבו 19.11.2020), שם ציין בית המשפט כי: "אין להשלים עם נקיטת הליכי סרק חוזרים ונשנים, תוך ניצול הליכי משפט לרעה, ללא תוחלת. תשומת לב המערער מוסבת לכך שאם ימשיך בהתנהלות זו, אשקול להוציא נגדו צו חוסם שימנע ממנו מלהגיש הליכים בבית משפט זה, על כל המשתמע מכך"; פ"ה (אזורי

אם כן, שאלת סמכותו של בית המשפט להורות על צו חוסם למתדיין טרדן העסיקה רבות את בתי המשפט בישראל, ואף הובילה לפסיקות סותרות ולא־אחידות. במשך הזמן, הוציאו בתי המשפט צווים חוסמים כנגד תובעים טרדנים, ואסרו על נקיטת הליכים הקשורים להליכים שהסתיימו, כגון בקשות ל"עיון חוזר" או ל"ביטול החלטה", וכן על פתיחת הליכים חדשים בסוגיות שהוכרעו בפסק־דין חלוט. את סמכותם ביססו בתי המשפט על סמכותם הטבועה ועל סעיף 75 לחוק בתי המשפט. חרף הפסיקות אשר עשו, הלכה למעשה, שימוש בצווים חוסמים, היו גם פסיקות סותרות אשר חזרו על הגישה שלפיה אין לבית המשפט סמכות להטיל מגבלות שיחסמו תובעים טרדניים. אכן, עד להכרעת בית המשפט העליון בפרשת סימון (11.11.2021), לא נהפכה הלכת אלון הוותיקה באופן רשמי.

3. פרשת סימון

תחילת פרשת סימון, בדיון שהתקיים בבית המשפט המחוזי בירושלים בבקשת המדינה להוצאת צו חוסם נגד זוג תובעים.⁵⁰ בבקשה נטען כי בני הזוג המשיבים, "הם תובעים סדרתיים וטרדניים העושים שימוש לרעה בהליכי משפט",⁵¹ בדרך של הגשת תביעות רבות שבהן ביקשו לבטל החלטות שיפוטיות חלוטות שלא בדרך של הגשת ערעור; הגשת תביעות זהות או בשינוים קלים, באופן חוזר ונשנה, במחוזות שיפוט שונים, על אף קיומן של החלטות חלוטות שדחו את תביעתם; הגשת תביעות כנגד מותבים שיפוטים שדחו את טענותיהם; והגשת תביעות כנגד פרקליטים שייצגו אותם.⁵² בית המשפט המחוזי דחה את בקשת המדינה להוצאת צו חוסם נגד בני הזוג וזאת בנימוק של חוסר סמכות לבית

ב"ש 18-09-12806 שמיר – מדינת ישראל פס' 49 לפסק הדין (נבו 25.6.2019) שם ציין בית המשפט כי: "חרף התנהלותו של התובע כפי שפורטה לעיל ועל אף שבית הדין סבור כי יש לראות בחומרה התנהלות זו, לא מצאנו להורות על הוצאת צו חוסם כנגד התובע. אנו סבורים, כי בשלב זה, טרם מוצו מלוא האמצעים הדיוניים האחרים כנגד התובע, זאת לאור הימנעות בית הדין מפסיקת הוצאות ריאליות לחובת התובע, בין היתר, תוך התחשבות, בהיותו של התובע גמלאי".

50 מעניין לציין כי גם בעניינם של בני הזוג סימון כבר ניתנו החלטות קודמות שבמהותן חוסמות את דרכם לערכאות בהליכים מסוימים. ראו ער"א 1986/21 סימון נ' מדינת ישראל (נבו 4.4.2021) שם קבע בית המשפט כי הוא "מורה למזכירות בית המשפט שלא לקבל עוד לרישום בקשות כלשהן שיוגשו על ידי המערערים בתיק ע"א 1062/20 ובהליכים המסתעפים ממנו עד להסדרת תשלום זה במלואו, וכן תשלום כל ההוצאות אשר הושטו עליהם בכל ההליכים כאמור".

51 ה"פ (מחוזי י-ם) 19-06-31706 מדינת ישראל נ' סימון, פס' 1 לפסק הדין (נבו 26.12.2019) (להלן: עניין סימון).

52 שם.

המשפט, 53 תוך דחיית הטענה שלפיה סמכות זו נתונה מכוח סעיף 75 לחוק בתי המשפט או מכוח סמכותו הטבועה. 54 עוד קבע בית המשפט קבע כי הוצאת צו חוסם היא פגיעה ישירה ומהותית בזכות הגישה לערכאות וכי אי אפשר לעשות זאת ללא הסמכה מפורשת בחוק. 55 לבסוף, עמד בית המשפט על הגישה הפרשנית שלפיה נוכח מעמדה החוקתי של זכות הגישה לערכאות, כאשר יש דבר חקיקה אשר עלול לפגוע בזכות זו, יש לאמץ את הפרשנות שמונעת את הפגיעה בזכות, אלא אם הפגיעה נקבעה בצורה מפורשת וחד משמעית. 56 לשיטתו של בית המשפט המחוזי, "הוראת סעיף 75 לחוק בתי המשפט אינה הוראה מפורשת וחד משמעית אשר ניתן לתלות בה את הסמכות להוצאת הצו החוסם המבוקש". 57 בפסיקתו חזר בית המשפט על הלכת אלון וטען לציבותה כהלכה הרווחת והמחייבת בדין הישראלי, ללא שינוי בה, 58 תוך שהוא מתייחס לעניין שקד שבו נקבע כי הלכת אלון שרירה וקיימת. 59

על החלטת בית המשפט המחוזי בעניין סימון, הוגש ערעור לבית המשפט העליון. 60 בית המשפט העליון, מפי השופט סולברג, עמד על כמות ההליכים שבהם מעורבים בני הזוג סימון, שהסתכמו בסך של 390 הליכים בבתי המשפט השונים ברחבי הארץ, 61 וציין כי ברובם המכריע של ההליכים היו הזוג סימון אלה שיזמו את ההליכים, את הבקשות או את הערעורים. 62 לאחר סקירה עובדתית בדבר התנהלותם של הזוג, פנה בית המשפט העליון לבחון באופן מעמיק את

53 שם, בפס' 4 לפסק הדין.

54 ראו עניין סימון, שם, בפס' 16 לפסק הדין; בית המשפט תמך קביעה זו בדבר של הנשיא ברק בעניין רע"א 6339/97 רוקר נ' סלומון, פ"ד נה(1) 199, פס' 19 לפסק הדין של הנשיא ברק (1999): "סמכות טבעית יש להגבילה לעניינים שבדין, לרבות סעדים זמניים [...] במשטר חוקתי המכבד זכויות אדם יש להגביל את סמכויותיהן הטבעיות של רשויות השלטון השונות, לרבות סמכויותיהן הטבעיות של הרשות השופטת";

55 עניין סימון, שם, בפס' 11 לפסק הדין.

56 עניין סימון, שם, בפס' 12 לפסק הדין.

57 שם.

58 שם, בפס' 5 לפסק הדין.

59 שם, בפס' 8 לפסק הדין.

60 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 7 לפסק הדין.

61 שם, בפס' 5 לפסק הדין. בית המשפט ציין כי: "לפי רישומי הנהלת בתי המשפט, במרוצת השנים, היו סימון או מי מהם, צד לכ-240 הליכים, הנחלקים בין 18 ערכאות שיפוטיות ברחבי הארץ, בתי משפט שלום ומחוזיים כאחד. בנוסף לאלה, בבית המשפט העליון לבדו, אמונים סימון על פתיחתם של למעלה מ-150 הליכים, מהם כ-60 שנפתחו רק בשנתיים האחרונות. ברובם המוחלט של התיקים, סימון הם יוזמי ההליך; כתובעים, כמבקשים, כמערערים".

62 שם.

תחולתה של הלכת אלון ולהכרעה בסוגיית הוצאת צו חוסם למתדיין טרדן במישור סמכותו של בתי המשפט ובמישור הפעלת שיקול הדעת. בפסיקת בית המשפט העליון בפרשת סימון, נקבע לראשונה, באופן ברור, כי לבתי המשפט קיימת סמכות להוציא צו חוסם כנגד תובע טרדן.⁶³ בהחלטתו זו, ציין בית המשפט כי תובע טרדן כבר קיבל את יומו בבית המשפט, ועל כן זכותו לפנות לערכאות מוצתה. לפיכך, נקבע כי ניתן לחסום תובע טרדן מלפתוח הליכים נוספים בערכאות בישראל וכן מלהגיש בקשות או לפתוח הליכים חדשים ביחס לנושאים שהבירור השיפוטי בעניינם הסתיים.⁶⁴ כן ציין בית המשפט כי אין בקביעה הברורה בדבר קיומה של הסמכות משום סתירה להלכת אלון הוותיקה. לשיטתו, הלכת אלון לא שללה באופן מוחלט את האפשרות להטיל מגבלות משמעותיות על פנייה של מתדיינים לערכאות.⁶⁵ השופט סולברג הוסיף וקבע כי: "[...] בהעדר הסמכה מפורשת בחוק, לא ניתן להוציא צו חוסם השולל לחלוטין מאדם את האפשרות להשמיע את טענותיו [...]. אולם לצד זאת – בין שלל הכלים השיפוטיים העומדים לרשות בית המשפט [...] נתונה לו גם הסמכות ליתן צווים חוסמים, מסוגים שונים, בהתאם לנסיבות".⁶⁶ את קביעתו ביסס בית המשפט הן על סעיף 75 לחוק בתי המשפט והן על סמכותו הטבועה.⁶⁷

לאחר הקביעה בדבר הסמכות להוציא צו חוסם, עבר בית המשפט לדון במישור שיקול הדעת בהוצאת צו כאמור. במסגרת דיון זה, בית המשפט קבע כי בעת בחינת הוצאת צו חוסם למתדיין טרדן יש לבצע בדיקה דו שלבית: **בשלב הראשון**, בית המשפט צריך להשתכנע, כעניין עובדתי המשתנה בין מקרה למקרה, כי אכן מדובר במתדיין טרדן. **בשלב השני**, לאחר סיווג המתדיין כמתדיין טרדן, קבע בית המשפט כי: "יש לבחון את מידתיות הפגיעה בזכותו לגישה לערכאות כתוצאה מהצו החוסם המבוקש".⁶⁸ קרי, נוכח הפגיעה בזכות החוקתית לפנות לערכאות, יש לבחון את הוצאת הצו החוסם בהתאם לשלושת מבחני המידתיות. מטרתם של מבחני המידתיות בהקשר של הוצאת צו חוסם היא לוודא שהוצאת הצו החוסם הכרחית, כי צו זה הוא האמצעי המתאים ביותר ולא הקל ביותר, וכי התנאים הקבועים בצו הולמים את התנהגותו הטורדנית. אפשר לסכם בתמציתיות את התנאים שקבע בית המשפט העליון להוצאת צו חוסם באופן הבא:

63 ש.ם.

64 ש.ם, בפס' 36 לפסק הדין. באשר להליכים שהסתיימו ציין בית המשפט כי אפשר להורות שלא יתקבלו לרישום בקשותיו של המתדיין.

65 ש.ם.

66 ש.ם.

67 ש.ם, בפס' 34 לפסק הדין.

68 ש.ם, בפס' 39 לפסק הדין.

- (1) על בית המשפט לקבוע אם מדובר בתובע טרדן.
 (2) לאחר שמצא כי מדובר בתובע טרדן, על בית המשפט לבחון את מידתיות הצו:
 (2.1) האם בכוחו של הצו החוסם למנוע את ההתנהגות הטורדנית?
 (2.2) האם הצו החוסם ותנאיו הספציפיים, הם האמצעי שפגיעתו בזכות הגישה פחותה ואם מוצו אמצעים פוגעניים פחותה?
 (2.3) האם מתקיים יחס ראוי בין מידת התועלת שבצו החוסם לבין הפגיעה בזכות הגישה?
 (3) על בית המשפט לוודא כי הצו ברור ומפורש, וכי אפשר ליישמו באופן פשוט.

פסיקת בית המשפט העליון בפרשת סימון הכירה, לראשונה, באופן מפורש בסמכות בית המשפט להוציא צו חוסם, והתוותה את הדרך לעשות כן. קביעה חשובה זו היא בשורה של ממש באשר להתמודדות המשפטית עם תופעת התובעים הטרדניים. מדובר בקביעה מפורשת שהביאה לסיימה תקופה ארוכה של חוסר אחידות ומחלוקות בפסיקה. ההכרה בסמכותו של בית המשפט להוציא צו חוסם היא צעד חשוב והכרחי על רקע העומס ההולך וגובר על מערכת המשפט הישראלית,⁶⁹ והתגברות תופעת התובעים הטרדניים.⁷⁰ עם זאת, נראה שכמה סוגיות בעלות חשיבות של ממש אשר ראוי להסדיר, לא זכו עדיין לליבון מעמיק.

ג. מעבר לסמכות: הצעה להשלמת ההסדר

כאמור, ההלכה החשובה שנקבעה בבית המשפט העליון בפרשת סימון הותירה שאלות פתוחות ביחס להפעלת סמכותו של בית המשפט הן באפשרות להוציא צו חוסם. בחלק זה נעמוד על כמה היבטים מהותיים בסוגיית הוצאת צו חוסם, שחסרו מפסק הדין או שלא פותחו בו באופן מספק, ונציע כמה הסדרים שאנו סבורים כי ראוי לאמץ כחלק מיצירתו של הסדר ממצה בסוגיית הצו החוסם לתובע הטרדן. בהצעותינו נתייחס להצעה לתיקון חוק בתי המשפט שבה הוצע הסדר חקיקתי מפורט ביחס לתובעים טרדניים, וכן לתובנות מהסדרים נבחרים שנקבעו ביחס לתובעים טרדניים מעבר לים,⁷¹ אשר אימוץ כמה מעקרונותיהם עשוי לתרום לגיבושו של הסדר ראוי בישראל.

⁶⁹ הרשות השופטת עומס העבודה השיפוטית במערכת בתי המשפט בישראל (2021).
⁷⁰ רבין ורודס "צווים חוסמים", לעיל ה"ש 26; אריאל נתן "הגבלת זכות הגישה לערכאות כאינטרס ציבורי: על תובעים טרדניים וצווים חוסמים" משפט מפתח 146 (2019).
⁷¹ להסדרים שנקבעו בפסיקה במדינות שונות ראו רבין ורודס, שם, בעמ' 141-142.

1. הגדרת מתדיין כתובע טרדן

כפי שקבע בית המשפט בפרשת סימון, בהפעלת סמכותו להוציא צו חוסם, על בית המשפט להשתכנע כעניין עובדתי שאכן מדובר בתובע טרדן. הכרעה בשאלה זו חשובה במיוחד, שכן היא "שער הכניסה" לקבלת החלטה בדבר הוצאת צו חוסם. מדינות שונות בעולם קבעו בחוק הגדרה ברורה למתדיין טרדן, או בחרו להגדיר מהו הליך טורדני. במדינות אחרות, אפשר ללמוד על האופן שבו נתפס מתדיין טרדן מלשון ההוראות החוקיות עצמן. כך למשל, בחוק של ניו סאות' ויילס (אוסטרליה) הוגדרו "הליכים טרדניים" כהליכים שיש בהם משום שימוש לרעה בהליכי משפט; הליכים שנוקטו כדי להטריד או לעצבן, לעכב או להזיק, או למטרה פסולה אחרת; הליכים שנפתחו או מתנהלים ללא עילה סבירה; וכן הליכים שמתנהלים לשם השגת מטרה פסולה, או באופן מטריד, או גורם למטרד, עיכוב או נזק בלתי סביר ללא קשר לכוונה הסובייקטיבית של התובע הטרדן או למניע ממנו הוא פועל.⁷² החוק בניו סאות' ויילס, מתיר לבית המשפט להוציא צו חוסם גם נגד אדם שפועל בשיתוף פעולה עם מי שהוכר כתובע טרדן.⁷³ אפשר למצוא התייחסות לסוגיה גם במדינות שונות בארצות-הברית. בפלורידה נקבע כי תובע טרדן הוא אדם שנקט הליכי משפט, בין אם בפתיחת הליך חדש ובין אם בהגשת בקשות רבות, בחמש שנים האחרונות בעניינים שהוכרעו בפסקי דין חלוטים, לרעתו של המתדיין הטרדן, או מי שבעבר הוגדר כתובע טרדן בהתאם לאמור.⁷⁴ בהסדר הקבוע בקליפורניה, ובהסדר המצוי בשלבי חקיקה בניו-יורק, נקבעו הסדרים זהים שבהם מצויות ארבע חלופות להגדרת מתדיין טרדן.⁷⁵ הראשונה, אדם אשר היה מעורב כתובע או כנתבע, בחמש תביעות לפחות (למעט תביעות קטנות) בתוך תקופה של שבע שנים, ואלו הסתיימו בהפסדו בתביעה. השנייה, אדם אשר לאחר הפסד בהליך משפטי (כתובע או כנתבע) יזם באופן חזרתי הליכים משפטיים בניסיון לתקוף את ההכרעה או לתבוע פעם נוספת את בעלי הדין או בעלי דין אחרים באותה עילה, תוך התעלמות מסופיות הדיון. השלישית, אדם אשר מגיש באופן חזרתי בקשות ומסמכים המנוסחים באופן משתלח שאינו מכבד או מגיש בקשות גילוי מסמכים שלא לצורך או נוקט הליכים שמטרתם הבלעדית לגרום לעיכובים מיותרים בהליך. הרביעית, אדם אשר הוכר בעבר כתובע טרדן על ידי בית משפט מדינתי או פדרלי, ונוקט הליך חדש המבוסס על אותה עילה או אותן נסיבות הקשורות להליך בגינו הוגדר כטרדן בעבר. בצפון דקוטה, הוגדר מתדיין טרדן באופן רחב בהנחיות מינהליות

72 Vexatious Proceedings Act 2008 (NSW), s 6 (Austl.) (להלן: החוק האוסטרלי).

73 שם, בס' 8.

74 .FLA. STAT. § 68.09(2)(d) (2000)

75 N.Y. C.P.L.R § 1005 (CONSOL. ;CAL. CIV. PROC. CODE § 391 (Deering 1963) (2019).

של בית המשפט העליון (המדינת).⁷⁶ בסעיף 2 להנחיות נקבע כי מתדיין טרדן הוא אדם אשר נוהג בהתמדה וללא עילה סבירה בהתנהלות שמטרתה להטריד או לפגוע בזדון בצד אחר להליך המשפטי; התנהלות שאינה מוצדקת על בסיס החוק הקיים ואינה נתמכת בטיעון תם לב להרחבה, שינוי או ביטול של החוק הקיים; התנהלות שכל מטרתה לגרום עיכובים; פגיעה בעשיית משפט יעילה; התנהלות שמטילה נטל "בלתי מתקבל על הדעת" על כוח אדם ומשאבים במערכת השיפוטית; או התנהלות שפוגעת בתפקוד התקין והחיוני של ההליך השיפוטי.⁷⁷ נוסף על ההגדרה המרחיבה, נקבע בחוק שהוצאת צו חוסם כנגד מתדיין טרדן יכולה להתבסס על כמה סיבות חלופיות: הראשונה, בשבע השנים האחרונות, אותו מתדיין התחיל, ניהל או היה צד להליכים משפטיים בלפחות שלוש תביעות, למעט תביעות בבית משפט לתביעות קטנות, שקיבלו הכרעה סופית (חלוטה) לרעת אותו מתדיין; השנייה, מתדיין שלאחר שקיבל הכרעה סופית בעניינו, חזר וניסה לפתוח בדיון מחודש בנוגע לתוקף הקביעה השיפוטית, עילת התביעה, השאלה שבמחלוקת וקביעות עובדתיות ומשפטיות שנקבעו קודם לכן; השלישית, מתדיין המייצג את עצמו ומתנהל דיונית בדרכים שמטרתן להטיל עומס על הצד השני, לגרום לצד השני להוצאות או לדחות את הדיונים (כגון הגשת בקשות סרק או בקשות ביניים רבות); הרביעית, מתדיין טרדן שהוגדר ככזה בעבר על ידי כל בית משפט מדינתי ופדרלי, בכל פעולה או הליך.⁷⁸ כאמור, אפשר למצוא הסדרים שבהם לא מוגדר תובע טרדן, אך לשון ההסדרים מלמדת על ההתנהגות הטרדנית. בקנדה נקבע כי ניתן להוציא צו חוסם כאשר בית המשפט משוכנע שאדם נקט באופן עקבי ומתמיד בהליכים טרדניים או שהוא מנהל את ההליכים באופן טרדני.⁷⁹ בדומה לכך, גם החוק באנגליה קובע, כתנאי בסיסי, כי על בית המשפט להשתכנע שהתובע נקט כדרך של מנהג (habitually) ובאופן עקבי ומתמיד וללא כל ביסוס בפתיחה של הליכים טרדניים כנגד אדם מסוים או אנשים שונים, ולחילופין שאותו אדם הגיש בקשות טרדניות בהליכים קיימים.⁸⁰

בפרשת סימון, התייחס בית המשפט לאופן שבו יש לבחון אם בעל דין עונה על הגדרה מתדיין טרדן. לשיטתו של בית המשפט, לא כל אדם הנוקט הליך טרדני באופיו, או משתמש כלשהו לרעה בזכות דיונית, ייחשב למתדיין טרדן. התובע הטרדן מאופיין בנקיטת הליכים טרדניים רבים, באופן סדרתי, שנראה כי

76 N.D. Sup. Ct. ADMIN. R. & ORD. 58. (להלן: הנחיות בית המשפט העליון בצפון דקוטה).

77 שם, בס' 58.2.

78 שם, בס' 58.4.

79 Federal Court Act R.S.C. 1985, c F-7 Sec. 40(1) (Can.) (להלן: החוק הקנדי).

80 Supreme Court Act 1981, c. 54 § 42(1) (Eng.) (להלן: החוק האנגלי).

הם חסרי סיכוי או תוחלת ואף עשויים להיות הליכי סרק, תוך ניצול לרעה של הליכי משפט.⁸¹ הגדרה זו היא כללית למדי ואינה ברורה ולכן בית המשפט התווה מספר שיקולים לצורך הסיווג כמתדיין טרדן:⁸² הראשון, בחינת כמות ההליכים שנקט המתדיין; השני, התרשמות בית המשפט כי מדובר בהליכי סרק או חסרי תוחלת; השלישי, בחינת ההתנהלות הדיונית של המתדיין הטרדן. במסגרת שיקול זה נבחן אם התנהלותו של התובע הטרדן מעמיסה ומציפה את מערכת המשפט. לצורך בחינת שיקולים אלה נקבע שבית המשפט יכול להיעזר בהחלטות שיפוטיות קודמות שניתנו לגבי המתדיין הטרדן, וזאת בזהירות יתרה וללא התפרקות משיקול דעתו.⁸³ הרציונל לכך, הוא שניתן ואף רצוי להיעזר בהחלטות קודמות, אך יש להיזהר מהישענות על מצב שהשתנה ואיננו נכון עוד, כפי שתיאר זאת בית המשפט:

"השאיפה היא שהמתדיין הטרדן יפנים את הבעייתיות שבמעשיו, יחדל מהתנהגותו הפסולה מרצונו, ועל כן יש לדון בעניינו לא על סמך דעה קדומה גרידא, אלא בהתייחס למצב הדברים בנקודת הזמן הנוכחית; לא על-פי קביעות קודמות, שיתכן כי אינן עדכניות עוד לגביו".⁸⁴

בהצעת החוק העוסקת בהסדר חקיקתי בנוגע לתובעים טרדניים,⁸⁵ הוגדר בעל דין טרדן כ"בעל דין המגיש הליכים שאינם מגלים עילה, באופן עקבי ושיטתי, לבית משפט אחד או לבתי משפט שונים, נגד אותו בעל דין או נגד בעלי דין שונים, באופן שיש בו משום שימוש לרעה בהליכי משפט".⁸⁶ לדעתנו, הגדרה זו אינה ממצה. אכן, כפי שציין בית המשפט בפרשת סימון, סוגיית הגדרתו של מתדיין טרדן היא שאלה עובדתית המשתנה לפי נסיבות כל מקרה, וככזו, "לא ניתן לתחמה להגדרות ספציפיות, או למבחנים מדויקים".⁸⁷ בין ההתנהגויות המאפיינות את התובע הטרדן אפשר למנות: הגשת בקשות סרק מרובות באותו הליך, לרבות בקשות המוגשות לאחר שהדיון בתיק הסתיים בפסק דין חלוט; פתיחת הליכים חדשים העוסקים באותן עילות משפטיות ובאותם צדדים, פעמים

81 שם, בפס' 27 לפסק הדין; שם, בפס' 38 לפסק הדין.

82 שם.

83 שם.

84 שם.

85 הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 95) (תובע טרדן), התשע"ה–2018, ה"ח 1218 (להלן: הצעת החוק).

86 ס' 75א(ז) להצעת החוק.

87 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 39 לפסק הדין.

רבות תוך התעלמות מעקרון סופיות הדיון, לאחר שהעניין הוכרע בפסק דין חלוט; פתיחת הליכי סרק רבים בעניינים שונים, ללא כל בסיס משפטי. להתנהגויות מסוג זה עשויות להתלוות גם שימוש בשפה בוטה או ניסיונות להלך אימים על בעלי הדין האחרים ואף על בית המשפט. התנהלות דיונית זו, כשלעצמה, אינה עולה כדי התנהגות טרדנית ואפשר להתמודד עימה בדרכים שונות, אך נראה כי מוצדק להביא גם אותה בחשבון בכלל השיקולים. לפיכך, נראה כי על בתי המשפט ליצוק תוכן להגדרה בכל מקרה ומקרה, מתוך התייחסות להיבטיה השונים של ההתדיינות הטרדנית, ואפשר להסתייע באופן שבו מוסדרת הסוגייה במשפט המשווה. חשוב לעמוד על כך שבאופן עקרוני גם נתבע עשוי להיחשב לבעל דין טרדן, עליו אפשר להחיל את ההסדרים הנוגעים לתובע טרדן. זאת, למשל, כאשר הוגשה כנגדו תביעה והוא מנהל לגביה הליכים שונים כגון הגשת בקשות ביניים, בקשות לעיון חוזר ולביטול החלטות, בקשות פסלות וכיוצא באלה, תוך התעלמות מעקרון סופיות הדיון וניצול לרעה של ההליך. יש לציין כי בעוד ההגדרה המופיעה בתיקון החוק המוצע דורשת שההליכים שהגיש התובע יהיו כאלה "שאינם מגלים עילה", הרי שהן בית המשפט בפרשת סימון והן הסדרים שנקבעו במדינות שונות, מאפשרים הוצאת צו חוסם גם במקרים מסוימים שבהם אין מדובר בהליך סרק דווקא – אם, למשל, מטרתו של ההליך היא להטריד את בעל הדין או שההליך מנצל לרעה הליכי משפט. אין הצדקה ממשית להגביל את הצו החוסם למקרים שבהם מדובר בהליכים שאינם מגלים עילה. יש לאזן בין ביסוס המשפטי של הטענות ושל עילת התביעה לבין חומרת התנהלותו הדיונית של התובע, ובמקרים המתאימים מוצדק לחסום את דרכו בשל ניצול בוטה של ההליך והטרדת בעל הדין שכנגד, אף אם קיים ביסוס מסוים לטענותיו. כמו כן, ראוי כי בית המשפט ייתן דעתו לא רק לכמות ההליכים, אל גם למשך התקופה שבמהלכה מנהל התובע את ההליכים.⁸⁸

חשוב לעמוד על כך שסיווג בעל דין כתובע טרדן אינו סוף פסוק. כפי שציין בית המשפט בפרשת סימון, על ההחלטה בדבר הוצאת צו חוסם לעמוד במבחני המידתיות, ובכלל זה יש להתחשב במבחן השני – מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה.⁸⁹ על בית המשפט לבחון אם הצו החוסם בכלל, ותנאיו הספציפיים בפרט, הם האמצעי שפגיעתו בזכות הגישה לערכאות פחותה כדי להביא למימוש התכלית של מניעת ההתנהגות הטרדנית,⁹⁰ או שאפשר למנוע את התנהגותו

88 כפי שעשו מדינות שונות אשר הגדירו תקופה של מספר שנים שבמהלכה נבחנת התנהגותו של התובע.

89 שם.

90 שם.

הטורדנית באפיקים משפטיים אחרים,⁹¹ או בתנאים מגבילים שחומרם פחותה. לשיטתו של בית המשפט, יש להשתמש בצו חוסם רק לאחר שאמצעים אחרים שננקטו כלפי התובע הטרדן לא הועילו.⁹² לפיכך, אף שאין מדובר בחלק מההגדרה של בעל הדין כטרדן, יש לבחון, ראשית, אם ההתמודדות עם התנהלותו הדיונית באמצעים אחרים לא הועילה. אכן, לא כל אדם הנוקט הליך טרדני באופיו, או משתמש כלשהו לרעה בזכות דיונית, ייחשב מתדיין טרדן. יתרה מכך, לא בכל מקרה שבו מתדיין עשוי להיחשב לתובע טרדן, מוצדק להוציא צו בעניינו. צו חוסם צריך להישמר כמוצא אחרון, כשאין עוד דרך להתמודד עם התנהגותו הטרדנית של בעל הדין.

2. הגורם המוסמך לבקש צו חוסם

בהינתן סמכות כללית להוציא צו חוסם, נדרשת הכרעה בשאלה מי רשאי לפנות לערכאות בבקשה שיוצא צו כאמור, ולהתחיל בהליך שבסופו עשויה להיחסם דרכו של בעל דין לפנות לערכאות. במדינות שונות נקבעו הסדרים מפורשים העוסקים בסוגיה זו. כך למשל, בקנדה נקבע מנגנון שלפיו בקשה להוצאת צו חוסם יכולה להיות מוגשת רק באישור התובע הכללי, וכי תינתן לו זכות עמידה בדיון בבקשה.⁹³ בשל היעדר ההתייחסות הספציפית, נראה כי כל אדם שנגדו מנהל התובע הליכים רשאי לפנות בית המשפט בבקשה להוצאת צו חוסם. לעומת זאת, באנגליה נקבע כי הגורם המוסמך לפנות בבקשה להוצאת צו חוסם הוא היועץ המשפטי עצמו.⁹⁴ בדומה לכך, בסקוטלנד נקבע כי הגורם המוסמך לבקש צו חוסם הוא התובע הכללי (Lord Advocate).⁹⁵ בהונג קונג נקבע כי בית המשפט יכול להוציא צו חוסם לבקשת שר המשפטים (Secretary for Justice) או לבקשתו של אדם שנפגע מההתנהגות הטרדנית.⁹⁶ לפי החוק בהונג

91 ראו לעיל ה"ש 9-13, המחוקק העניק לבית המשפט סמכות להתמודד עם תופעת השימוש לרעה בהליכי משפט בדרכים שונות, כמו למשל, תק' 41 לתקנות סדר הדין האזרחי, המאפשרת לבית המשפט להורות על מחיקת תביעות מנימוקים שונים כגון תביעות נעדרות עילה, או שהן טרדניות או קנטרניות; תק' 42 לתקנות סדר הדין האזרחי המתירה למחוק כל כתב טענות, כולו או מקצתו, אם סבר בית המשפט כי בעל הדין השתמש לרעה בהליכי משפט; תק' 151(ג) ו-156 לתקנות סדר הדין האזרחי קובעות כי התנהלות בעלי הדין, ובכלל זה שימוש לרעה בהליכי משפט והארכת הדיון שלא לצורך בטענות סרק, הן שיקול להטלת הוצאות על בעל הדין.

92 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 39 לפסק הדין. בית המשפט ציין כי: "על בית המשפט למצות קודם כל את האמצעים הללו, עובר למתן הצו החוסם".

93 ס' 40(2) לחוק הקנדי, לעיל ה"ש 79.

94 ס' 1(1) לחוק האנגלי, לעיל ה"ש 80.

95 Reform (Scotland) Act 2014, (ASP 18) § 100 (להלן: החוק הסקוטי).

96 High Court Ordinance, (1998) Cap. 4, § 27(1) (H.K.) (להלן: החוק ההונג קונגי).

קונג "אדם שנפגע" הוא אדם שהיה צד לכל אחד מההליכים הטורדניים או אדם שנפגע במישרין מהשלכות השליליות הנובעות מהתנהגות הטורדנית.⁹⁷ בניו סאות' ויילס נקבע כי מי שיכולים לבקש בקשה לצו חוסם הם התובע הכללי (Attorney General); פרקליט המדינה (Solicitor General); הרשם המוסמך בבית המשפט הרלוונטי;⁹⁸ אדם שנגדו או בהתייחס אליו התנהלו הליכים טורדניים; וכל אדם שבית המשפט ימצא לנכון שיש לו עניין מספק בדבר.⁹⁹ נראה כי ההסדר האחרון, המאפשר לכל אדם בעל עניין מספק בדבר לפנות בבקשה, הוא ההסדר הרחב ביותר שנקבע בחקיקה הזרה, אך, לדעתנו, הוא מרחיב יתר על המידה.

פסיקתו של בית המשפט בפרשת סימון הותירה ללא הכרעה את השאלה בדבר זהותו של הגורם אשר יוכל לבקש מבית המשפט להוציא צו חוסם כנגד מתדיין טרדן. בהצעת החוק נקבע כי הסמכות לבקש צו חוסם תינתן לגורמים הבאים:¹⁰⁰

- (1) מנהל בתי המשפט, באישור היועץ המשפטי לממשלה או מי שהוא הסמיכו לכך;
- (2) בעל דין, אם הוגשו נגדו חמש תובענות לפחות בהליך אזרחי, בידי אותו בעל דין טרדן, אשר נדחו או נמחקו;
- (3) בעל דין שהוא רשות מינהלית, באישור היועץ המשפטי לממשלה או מי שהוא הסמיכו לכך, אם הוגשו נגדו חמש תובענות לפחות בהליך אזרחי או חמש תובענות לפחות בהליך מינהלי, בידי אותו בעל דין טרדן, אשר נדחו או נמחקו.

במצב המשפטי הנוכחי החל בישראל, נראה כי בעלי הדין הם שפונים אל בית המשפט בבקשה שזו יוציא צו חוסם כנגד בעל הדין האחר. עם זאת, מעיון בפסיקה עולה כי בתי המשפט אף רשאים לפעול מיוזמתם,¹⁰¹ גם ללא שהוגשה

⁹⁷ שם, בס' 27(5).

⁹⁸ ס' 3(1) לחוק האוסטרלי, לעיל ה"ש 72, מגדיר מיהו הרשם הרלוונטי, בהתאם לבית המשפט שמוסמך להוציא את הצו החוסם בעניין.

⁹⁹ שם, בס' 8(4).

¹⁰⁰ ס' 75א(א) להצעת החוק.

¹⁰¹ ראו למשל עניין ואן קול, לעיל ה"ש 35; עניין פלוני, לעיל ה"ש 44, בפס' 3-4, 9; ת"ק (תביעות קטנות ב"ש) 63239-12-12 אדלר נ' בנק דיסקונט (נבו 14.11.2021); בע"מ 7386/20 פלוני נ' האפורופוס הכללי מחוז תל אביב (נבו 28.11.2021), שם ציין השופט סולברג בתגובה לבקשת בעל הדין כי: "אין עילה – פורמלית או מהותית – להיעתר לבקשה לדין חוזר, והיא נדחית בזאת. [...] בקשה זו, היא בקשה רביעית מטעמו של המבקש [...]. המזכירות תימנע מלקבל בקשות נוספות בתיק זה, ככל שתוגשנה; אין מנוס מכך (ראו: ע"א 1062/20 מדינת ישראל נ' סימון [...])." אם כן, במתן ההוראה למזכירות תוך הפניה לעניין סימון, החליט בית המשפט על הוצאת צו חוסם במסגרת החלטה בבקשה שהגיש בעל הדין שנגדו הוצא הצו.

להם בקשה מתאימה, ולהוציא צו חוסם כנגד מתדיין טרדן. לדעתנו, מצב משפטי ראוי הוא זה שבו גורם חיצוני לבית המשפט הדין בעניינו של התובע הטרדן, יפנה בבקשה להוצאת הצו החוסם.¹⁰² כך, הצעת החוק הבחינה בין שלושה גורמים הרשאים להגיש בקשה להוצאת צו חוסם: מנהל בתי המשפט, באישור היועץ המשפטי לממשלה; בעל דין שנגדו הגיש בעל הדין הטרדן חמש תובענות לפחות בהליך אזרחי אשר נדחו או נמחקו; רשות מינהלית כבעלת דין, באישור היועץ המשפטי לממשלה, אם הגיש נגדה התובע הטרדן חמש תובענות לפחות בהליך אזרחי או מינהלי אשר נדחו או נמחקו. אנו סבורים כי קיים קושי בכך שמנהל בתי המשפט ידרש לאישורו של היועץ המשפטי לממשלה, זאת מן הטעם של הפרדת רשויות. כמו כן, הדרישה באשר לבעל דין, המתמקדת במספר התובענות שנדחו או נמחקו, תוך התעלמות ממספר הליכי ביניים והתנהלות דיוניות (גם אם במספר נמוך יותר של הליכים) אינה מספקת מענה הולם לצורך לספק הגנה על בעלי דין מוטרדים.¹⁰³ באשר לרשות מינהלית, קשה להתעלם מהחשש שלפיו יופנו בקשות להוצאת צו חוסם כנגד עותרים ציבוריים, פרטיים או מאוגדים, אשר מנהלים הליכים רבים למען קידום האינטרס הציבורי. לא ליותר לציין כי בהצעת החוק לא ניתן ביטוי לסיבת הדחייה או המחיקה, כאשר במקרים רבים עתירות כנגד רשויות הסתיימו בשל עילות סף או בעקבות הסכמת הצדדים, ולמעשה אין הצדקה עניינית למנות הליכים אלו. אם כן, הצעת החוק אומנם קובעת את זהות הגורמים שבסמכותם לפנות בבקשה להוצאת צו חוסם, אולם אנו סבורים שאפשר לקבוע בנושא זה הסדר שישרת טוב יותר את האינטרס הציבורי. לדעתנו, הדיון בהוצאת צו חוסם צריך להיפתח לאחר קבלת בקשה מגורם חיצוני, ולא ביוזמת בית המשפט שבו מנהל התובע את ההליכים. כמו כן, ביחס לבקשה מאת מנהל בתי המשפט או בעל דין, יש מקום לקבוע שיש לצרף את היועץ המשפטי לממשלה, כמי שאמון על האינטרס הציבורי, וכמקובל במדינות שונות, כמשיב נוסף לבקשה. קרי, לא לדרוש את אישורו המוקדם במקרה של בקשה שהגיש מנהל בתי המשפט וכן להוסיפו גם כשמדובר בבקשה של בעל דין פרטי. באשר להגשת בקשה בידי רשות מינהלית, ראוי לפעול בהתאם להסדר שבהצעת החוק ולדרוש את אישורו המקדים של היועץ המשפטי לממשלה להגשת הבקשה, אך יש לעמוד על כך שדחייה או מחיקה של חמש תובענות הן תנאי הכרחי בלבד ואינן תנאי מספיק להוצאת הצו במובן זה שיש לבחון בצורה מדוקדקת את מהות ההליכים.

102 עם זאת יש לציין כי קיימים הסדרים שמכירים בסמכות בית המשפט ליוזם בעצמו הוצאת צו חוסם, ראו ס' 169(3) לחוק הניו זילנדי, להלן ה"ש 123.

103 התייחסות מפורשת לכך במשפט המשווה ראו שם, בס' 167(3).

3. הגורם המוסמך להוציא צו חוסם

שאלה חשובה, אשר נותרה ללא מענה בישראל, היא אם הסמכות להוציא צו חוסם נתונה לכל ערכאה, או שמא היא מיוחדת לערכאה מיוחדת או לבעל תפקיד שיפוטי ספציפי. מדינות שונות בעולם קבעו בחוקיהן לאילו ערכאות תהא נתונה הסמכות להוציא צו חוסם למתדיין טרדן. ההסדרים השונים מושפעים ממבנה מערכת בתי המשפט בכל מדינה ומדינה ומתאמים אליו, אך אפשר לראות כי מדובר, ככלל, על ערכאות גבוהות. כך למשל, בקנדה נקבע כי הסמכות להוציא צו חוסם נתונה לבית המשפט הפדרלי או לבית המשפט הפדרלי לערעורים, שאליהם יש להגיש בקשה מתאימה.¹⁰⁴ באנגליה נתונה הסמכות לבית המשפט הגבוה (High Court).¹⁰⁵ בהונג קונג נקבע בית המשפט הגבוה בערכאות הראשונה (The Court of First Instance) הוא הגורם המוסמך להטיל צו חוסם.¹⁰⁶ בסקוטלנד הגורם המוסמך להוצאת צו חוסם הוא בית המשפט האזרחי העליון (the Court of Session) בשני בתיו (פנימי וחיצוני).¹⁰⁷

בפסק הדין של בית המשפט העליון בפרשת סימון נקבעה ההלכה כי בית המשפט מוסמך, מכוח סעיף 75 לחוק בתי המשפט וסמכותו הטבועה, להוציא צו חוסם כנגד מתדיין טרדן, אך זאת בלי להתייחס באופן מפורש לשאלה אם סמכות זו נתונה לכל ערכאה שיפוטית.¹⁰⁸

לפי קביעה זו, וכפי שאף נעשה במקרים קודמים בערכאות דיוניות, כל שופט בכל ערכאה מוסמך להוציא צו חוסם כנגד מתדיין טרדן.

הצעת החוק מבחינה בין שני סוגים של צווים חוסמים, הראשון הוא צו חוסם שתחולתו מתפרסמת בערכאות מסוימות בלבד; הסוג השני הוא צו חוסם שיחול בכלל הערכאות השיפוטיות במדינה. באשר לצו הראשון נקבע כי הסמכות להוציא צו חוסם נתונה לנשיא בית המשפט שבו מנהל התובע הטרדן את ההליכים:

"ככל שמדובר בבעל דין טרדן המגיש את ההליכים בבית משפט השלום במחוז מסוים או בבית משפט מחוזי, יהיה ניתן לפנות

104 ס' 40(1) לחוק הקנדי, לעיל ה"ש 79.

105 ס' 42(1) לחוק האנגלי, לעיל ה"ש 80.

106 ס' 27(1) לחוק ההונג קונגי, לעיל ה"ש 96.

107 החוק הסקוטי, לעיל ה"ש 95.

108 אומנם, מהאופן שבו ניסח בית המשפט את החלטתו בערעור מצטייר הרושם כי בית המשפט המחוזי, שכנגד החלטתו שלא להוציא צו חוסם הוגש הערעור, היה מוסמך לקבל את הבקשה. קרי, אפשר להבין שלשיטתו של בית המשפט העליון הסמכות נתונה בידי כל ערכאה שיפוטית.

לנשיא בית משפט השלום במחוז או לנשיא בית המשפט המחוזי בהתאמה, שייתן צו חוסם כאמור"¹⁰⁹.

לעומת זאת, כאשר מדובר בצו חוסם מן הסוג השני, שתחולתו מתפרסת על כלל בתי המשפט, הסמכות נתונה לבית המשפט העליון בלבד:

"נשיא בית המשפט העליון או שופט אחר של בית המשפט העליון שהוא הסמיכו לכך רשאי להורות על מתן צו חוסם נגד בעל דין טרדן. משמעות הצו היא שאותו בעל דין טרדן לא יוכל להגיש תובענות בהליך אזרחי ובהליך מינהלי בבתי המשפט, כולם או חלקם [...]"¹¹⁰.

כפי שאפשר לראות, במדינות שונות בעולם ניתנה הסמכות להוציא צו חוסם בידי ערכאות גבוהות, וגם הצעת החוק מבטאת גישה שלפיה יש להעניק את הסמכות לגורם שיפוטי בכיר – נשיא בית המשפט העליון או שופט שהוסמך על ידו, וכן נשיא בית משפט שלום או מחוזי. אנו מצדדים בגישה זו, אשר מבטיחה, בין היתר, כי לא השופט היושב בדין ומתמודד עם התנהגותו של בעל דין יהיה זה שיכריע בשאלה אם מדובר בתובע טרדן (וכאמור לעיל, אף מתנגדים לכך שהדבר ייעשה ביוזמת בית המשפט). סוגיה זו מדגישה את החשיבות בעיגון ההסדר בחקיקה, שכן מדובר למעשה בהגבלת הסמכות המצויה נכון לעת הזו בידי של כל שופט, אך ניתן וראוי לאמץ הסדר ברוח הצעת החוק גם בדרך פסיקתית.

4. שמיעת התובע הטרדן

שמיעת בעל דין טרם קבלת החלטה בעניינו היא עיקרון יסודי, ויש לכך חשיבות עליונה כאשר מדובר בהחלטה גורלית ובעלת משמעות גדולה כהחלטה על הוצאת צו חוסם. בסקירת ההסדרים הקבועים בנושא צווים חוסמים כנגד מתדיינים טרדניים במשפט המשווה אפשר למצוא הוראות בדבר החובה לשמוע את המתדיין הטרדן טרם הוצאת צו חוסם כנגדו. כך למשל, בניו סאות' ויילס נקבע באופן ברור כי אסור להוציא צו חוסם בלי לשמוע את המתדיין הטרדן קודם לכן, או לתת לו הזדמנות לעשות כן.¹¹¹ בדומה לכך, גם בהסדר החקיקתי בהונג קונג נקבע כי הוצאת צו חוסם תלויה בשמיעת האדם שכנגדו יוצא הצו או

109 דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 85.

110 ש.ם.

111 ס' 8(3) לחוק האוסטרלי, לעיל ה"ש 72.

שניתנה לו ההזדמנות לעשות זאת.¹¹² כמו כן, בחוק האנגלי נקבע כי בית המשפט רשאי להוציא צו חוסם רק לאחר שניתנה לתובע הזדמנות להישמע.¹¹³ אף שלא נקבע באופן מפורש בפרשת סימון כי יש לשמוע את בעל הדין טרם יוחלט כי מדובר במתדיין טרדן, נדמה כי הדרישה לעשות כן ברורה. הצעת החוק כוללת התייחסות מפורשת לכך שצו חוסם יינתן, "ובלבד שניתנה לבעל הדין האמור הזדמנות להשמיע את טענותיו".¹¹⁴ על כן, כפי שאף הוצע בהצעת החוק, יש לעמוד על כך שבתי המשפט לא יוציאו, בין אם מיוזמתם ובין אם לבקשת צד להליך, צו חוסם כתגובה להתנהלותו של התובע הטרדן בלי שיתנו לו הזדמנות להשמיע את טענותיו בעניין זה.

5. תוכן הצו והיקפו

צווים חוסמים כנגד תובע טרדן אינם עשויים מקשה אחת, ואפשר למצוא סוגים שונים של צווים חוסמים במדינות שונות בעולם שבהן מוסמכים בתי המשפט להוציא צווים, לקבוע את תוכנם והיקפם ולסרטט את גבולותיהם. לקביעת גבולותיו של הצו החוסם חשיבות רבה נוכח המגבלה המוטלת על זכות הגישה לערכאות והצורך להקפיד על כך שהפגיעה בזכות תהיה מידתית. בקנדה נקבע כי בית המשפט רשאי להורות הן על הפסקת הבירור והטיפול בהליכים תלויים ועומדים, הן על מניעת פתיחה של הליכים חדשים. מבחינת היקפו, צו זה חל על בית משפט מסוים שבו מנהל התובע הטרדן את ההליכים נשוא הבקשה. הצו מוגבל בכך שבית משפט שבו מתנהלים ההליכים הקיימים או שבו עתידים להתקיים ההליכים החדשים רשאי לאחר מכן להתיר ניהול הליכים מכל סוג.¹¹⁵ בדומה לכך, גם בהונג קונג נקבע כי בית המשפט מוסמך להוציא צו חוסם שיאסור על המשך ניהול הליכים שפתח המתדיין הטרדן עובר להוצאת הצו, וכן על פתיחת הליכים חדשים.¹¹⁶ כמו כן, ההסדר החוקי בהונג קונג קובע כי מי שהוצא כנגדו צו חוסם יידרש לקבל את אישור בית המשפט לפני פתיחת הליכים חדשים, או כתנאי להמשך ניהול הליכים תלויים ועומדים.¹¹⁷ יתרה מכך, אותה הסדר קובע כי בית המשפט המוציא צו חוסם רשאי לקבוע בו תנאים והגבלות כפי שהוא מוצא לנכון, וכי הוא רשאי לקצוב את תקופת תחולתו של הצו, כאשר, אם לא עשה כן, ברירת המחדל היא שהצו יעמוד בתוקפו ללא מגבלת זמן.¹¹⁸

112 ס' 27(2)(b) לחוק ההונג קונג, לעיל ה"ש 96.

113 ס' 42(1) לחוק האנגלי, לעיל ה"ש 80.

114 ס' 75א(א) להצעת החוק.

115 ס' 40(1) לחוק הקנדי, לעיל ה"ש 79.

116 ס' 27(1) לחוק ההונג קונג, לעיל ה"ש 96.

117 שם.

118 שם, בס' 27(3).

נוסף לכך, נקבע כי הוצאת צו חוסם לפי ההסדר תתפרסם בעיתון הרשמי של הונג קונג (Hong Kong Government Gazette).¹¹⁹ לפי ההסדר שנקבע באנגליה, בסמכות בית המשפט לקבוע כי התובע הטרדן לא יוכל לפתוח כל הליך חדש או להמשיך לנהל הליך קיים, לרבות הגשת בקשות שונות בכל בית משפט, ללא קבלת אישור בית המשפט הגבוה.¹²⁰ קרי, בשונה מקנדה, ניתן להחיל את הצו על כל בתי המשפט, ואילו רק בית המשפט הגבוה יכול לאשר נקיטת הליכים, ולא בית המשפט שבו מיועדים ההליכים להתנהל. לפי ההסדר החוקי באנגליה, בית המשפט רשאי, לפי שיקול דעתו, לקבוע כי הצו יעמוד לתוקפו לתקופה מסוימת, אך ככל שהדבר לא נקבע בצו, הוא יעמוד בתוקפו ללא מגבלת זמן.¹²¹ עוד נקבע באנגליה כי יש לפרסם בעיתון הרשמי של לונדון (London Gazette) הודעה בדבר הוצאת צו כאמור.¹²² בדומה לכך, בניו זילנד, נקבע כי בית המשפט הגבוה מוסמך להוציא צו חוסם או חוסם כללי האוסר על פתיחת הליכים אזרחיים או המשך ניהולם,¹²³ או לחלופין צו חוסם האוסר על המשך ניהול או פתיחת הליך אזרחי בעניין מסוים,¹²⁴ או בעניין מסוים ובעניין קשור אליו.¹²⁵ גם בהסדר זה נקבע כי התובע הטרדן שהוצא כנגדו צו חוסם יוכל לבקש אישור מקדים מבית המשפט הגבוה לבצע הליך שהוא מנוע לעשות מתוקף הצו.¹²⁶ לפי ההסדר הקבוע בסקוטלנד, בית המשפט האזרחי העליון בבית הפנימי מוסמך לקבוע צו חוסם האוסר על פתיחת הליכים אזרחיים חדשים,¹²⁷ על נקיטת פעולות ספציפיות בהליכים אזרחיים קיימים שנפתחו על ידי התובע הטרדן עובר להוצאת הצו, או על שניהם יחד אלא אם ייתן אישור מצד שופט בית המשפט האזרחי העליון בבית החיצוני.¹²⁸ כאשר מדובר על נקיטת פעולות בהליכים קיימים, נקבע כי יש לקבוע מפורשות את הפעולות הספציפיות שנכללות בצו וכן את ההליכים הספציפיים שעליהם הצו יחול.¹²⁹ גם במקרה זה, הצו אינו מוגבל בזמן, אלא אם נקבע בו מפורשות כי יפוג במועד מסוים או לאחר תקופה מסוימת.¹³⁰

119 שם, בס' 27(4).

120 ס' 42(1) לחוק האנגלי, לעיל ה"ש 80.

121 שם, בס' 42(2).

122 שם.

123 Senior Courts Act 2016, s 166(5) (N.Z.) (להלן: החוק הניו זילנדי).

124 שם, בס' 166(3).

125 שם, בס' 166(4);

126 שם, בס' 168(1).

127 ס' 100(1) לחוק הסקוטי, לעיל ה"ש 95.

128 שם, בס' 100(2).

129 שם, בס' 100(3).

130 שם, בס' 100(4).

בפרשת סימון התייחס בית המשפט לשני סוגים אפשריים של צווים חוסמים: 131 הראשון, צו האוסר על המתדיין הטרדן לפתוח הליכים חדשים נוספים (בערכאות המקומיות). 132 השני, צו הקובע כי בקשות של המתדיין הטרדן בתיקים שהטיפול בהם הסתיים לא יתקבלו לרישום. 133 עוד נקבע בפסק הדין כי רשאי בית המשפט, לפי שיקול דעתו, להגביל בצו הליכים מסוימים, שימוש בזכויות דיוניות מסוימות או להגביל את תקופת תחולתו של הצו. 134 לפי קביעתו של בית המשפט, על הצו להינתן תוך התחשבות במבחני המידתיות. כחלק מהמבחן הראשון, על בית המשפט לבחון את הקשר הרציונלי בין המגבלות והתנאים של הצו החוסם ובין תכלית ריסון התנהגותו של התובע הטרדן. 135 במבחן זה על בית המשפט לוודא כי בכוחם של התנאים המבוקשים בצו למנוע את התנהגותו הטרודנית. בית המשפט צריך לקבוע בצו חוסם רק את התנאים שעשויים למנוע את ההתנהגות הטרודנית, בלי לפגוע באופן שרירותי במימוש זכות הגישה לערכאות באופן שימנע ממנו לממש את הזכות במקרים שבהם לא מדובר בשימוש לרעה בהליכי משפט.

על פי המבחן השלישי, מבחן המידתיות הצר, על בית המשפט לבדוק אם התועלת שתצמח מהגבלת המתדיין הטרדן גבוהה מהפגיעה בזכותו לגישה לערכאות. 136 כלומר, יש לאזן בין חומרת מעשיו של המתדיין הטרדן לבין זכותו החוקתית לפנות לערכאות. בית המשפט הוסיף וקבע כי יש לבחון את ניסוח הצו ולוודא שהוא מנוסח באופן חד-משמעי וברור, 137 וכי הוא ישים מבחינה מערכתית – מינהלית. 138 את הרציונל שעומד בבסיס קביעה זו תיאר השופט סולברג באופן הבא:

”התכלית המרכזית בהוצאת הצו החוסם – הריהי להפחית מהיקף ההתדיינות המשפטית בענייניו של המתדיין, אשר נגדו נשקלת הוצאת הצו. יש לתת אפוא משקל ראוי גם לשיקולים של ודאות ויעילות: על בית המשפט להימנע מלדון, לא כל שכן להעטר,

131 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 35 לפסק הדין. בית המשפט עמד על כך שאין מדובר ברשימה סגורה של סוגים.

132 הדיון במתן צו חוסם בפני התדיינות בפורום זר, שלא בשל התנהגות טרודנית, חורג מגבולותיו של חיבור זה. ראו רבין ורודס "צווים חוסמים", לעיל ה"ש 26, בעמ' 136-137.

133 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 35 לפסק הדין.

134 שם, בפס' 39 לפסק הדין.

135 שם.

136 שם.

137 שם, בפס' 40 לפסק הדין.

138 שם.

לבקשות כלליות ועמומות למתן צו חוסם; לוודא כי הצו המבוקש ניתן ליישום באופן פשוט, לרבות מבחינת שיקולי מנהלה של בית המשפט, לבל יהפוך עצם מתן הצו עצמו לכר פורה למחלוקות והתדייניות משפטיות נוספות, מיותרות וחסרות תוחלת".¹³⁹

גם הצעת החוק מבחינה בין סוגים של צווים חוסמים, אך זאת באופן שמתמקד בהיקף תחולתו של הצו ולא בתוכנו. הסוג הראשון (אותו מוסמך להוציא נשיא בית המשפט העליון או שופט שהוסמך על ידו) הוא צו חוסם שלפיו לא יתקבלו ליישום תובענות בהליכים מינהליים או אזרחיים, כולן או חלקן, בהתאם לתנאים שיקבעו בו, ואשר ניתן להחילו על כלל הערכאות.¹⁴⁰ לפי דברי ההסבר, בצו מסוג זה אפשר להורות על צו חוסם כנגד בעל דין טרדן בכלל הערכאות או רק בחלק מהערכאות. כמו כן, אפשר לקבוע אם הצו יחול על הליך מסוים, על כמה הליכים או על הליכים מסוג מסוים.¹⁴¹ הסוג השני (אותו מוסמך להוציא נשיא בית משפט השלום או נשיא בית משפט מחוזי) הוא צו חוסם שלפיו לא יתקבלו ליישום תובענות של תובע טרדן בהליכים מינהליים או אזרחיים, כולן או חלקן, בהתאם לתנאים שיקבעו בצו, והוא יחול בערכאות מסוימות בלבד.¹⁴² בהתאם, נקבע כי ניתן להחיל את הצו בבתי משפט שלום שבמחוז מסוים או בבית משפט מחוזי מסוים;¹⁴³ חשוב להדגיש כי יהא סוג הצו אשר יהא, אין מדובר בצו מוחלט שכן, כפי שנכתב בהצעת החוק, הצו מוגבל ו"ניתן להסרה", במובן זה שתובע שהוצא כנגדו צו חוסם רשאי לפנות לבית המשפט ולבקש שתירשם תביעתו אם ישכנע כי ההליך מגלה עילה.¹⁴⁴ נוסף לכך, הצעת החוק מכירה בהגבלת הצו לתקופה מוגדרת. בהתאם להצעה, משך הצו לא יעלה על שנתיים והוא ניתן להארכה בתום תקופה זו לתקופות נוספות אשר לא יעלו בכללותן על חמש שנים.¹⁴⁵

אם כן, הגבלת מתדיין טרדן מביאה לחיסכון בזמן שיפוטי, לשמירה על כספי הציבור, מספקת הגנה לצד שכנגדו מופעלים הליכי הסרק כחלק מההתנהגות הטורדנית, ומחזקת את מימוש זכות הגישה לערכאות של הציבור הרחב. אל מול תועלות אלה עומדת, כמובן, זכותו החוקתית של המתדיין הטרדן לגשת לערכאות, ולפיכך, יש לבחון את משך התקופה שבה יוגבל המתדיין הטרדן

139 ש.ם.

140 ס' 75א(א) להצעת החוק.

141 דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 85, בעמ' 1219.

142 ס' 75א(ב) להצעת החוק.

143 ש.ם.

144 דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 85, בעמ' 1219.

145 ס' 75א(ה) להצעת החוק.

מלפנות לערכאות מתוקף הצו, או את הגבלת תחולתו לגבי הליכים מסוימים. נדמה כי הסדר ראוי הוא כזה שלפיו ניתן להוציא צו חוסם שיגביל הן נקיטת הליכים חדשים והן המשך ניהול הליכים תלויים ועומדים, בין אם בכלל ההליכים ובין אם בהליכים מסוג מסוים. אם מדובר בצו החל על הליכים מסוג מסוים, יש להגדיר באופן מפורש וברור מהם סוגי ההליכים. כמו כן, אין בעיה עקרונית עם החלתו של הצו בערכאה מסוימות, או בכל הערכאות. עם זאת, בהתחשב במעמדה החוקתי של זכות הגישה לערכאות ובפגיעה בזכותו של המתדיין הטרדן, יש להקפיד על כך שהצו לא יהיה רחב יתר על המידה, ואף נכון לאמץ את התפיסה שבבסיס הצעת החוק ולפיה תחולתו של הצו צריכה להיות מושפעת מזהות הגורם שהוציא. יש להקפיד שהמגבלות והתנאים שיקבעו בצו ישרתו תכלית של מניעת התנהגות טרדנית מצד התובע, ואין להשתמש בהם כעונש או ככלי הרתעתי גרידא. תנאיו של הצו צריכים להיות מצומצמים ככל האפשר, כך שלא תיפגע גישתו של התובע לערכאות, אם מדובר במימוש זכותו ביחס להליכים שאינם משום ניצול לרעה של הליכי המשפט. כמו כן, מוטב לקבוע מראש משך זמן מסוים שבו יעמוד הצו בתוקפו,¹⁴⁶ כפי שנעשה בהצעת החוק הישראלית.¹⁴⁷

6. בקשות אישור לניהול הליכים

בין אם מדובר בצו חוסם המונע המשך ניהול הליכים קיימים ובין אם מדובר בצו המונע פתיחה בהליכים חדשים (בערכאה מסוימת, במחוז מסוים או בכלל הערכאות), יש לבחון אם מדובר בצו מוחלט אשר נועל את דלתות בית המשפט, או שמא נותרת בידי התובע האפשרות לממש את זכותו לפנות לערכאות. מדינות שונות קבעו מנגנונים לאישור מקדים המאפשרים לבעל דין שהוצא נגדו צו חוסם לפנות לבית משפט ולשכנע כי קיימת הצדקה לאפשר לו לנהל הליך ולממש את זכותו. על פי ההסדר שנקבע בהונג קונג, מתדיין טרדן שהוצא נגדו צו חוסם יצטרך לבקש אישור מבית המשפט הגבוה בערכאות הראשונה כדי להמשיך בהליכים קיימים וכדי לפתוח הליכים חדשים.¹⁴⁸ כמו כן, נקבע כי בקשות אישור מקדים מעין אלה יאושרו רק במקרים שבהם בית המשפט שוכנע כי אין מדובר בניצול לרעה של ההליך וכי ישנם טעמים סבירים המצדיקים את ניהולו.¹⁴⁹ על החלטה זו, בין אם היא אישרה ניהול הליך ובין אם דחתה את

¹⁴⁶ אף על פי שכמה מדינות קבעו כי ברירת המחדל היא שהצו יחול ללא מגבלת זמן, אלא אם תיקבע בו הוראה המורה אחרת, לעמדתנו אין זה הסדר נכון, וזאת בהתחשב בחובה להגביל באופן מידתי את זכות הגישה לערכאות של התובע הטרדן.

¹⁴⁷ ס' 75א(ה) להצעת החוק.

¹⁴⁸ ס' 27(1) לחוק ההונג קונג, לעיל ה"ש 96.

¹⁴⁹ שם, בס' 27A.

הבקשה, נקבע כי ברירת המחל היא שלא ניתן לערער, והחריג הוא כאשר ניתנת רשות ערעור על ידי בית המשפט אשר נתן את ההחלטה.¹⁵⁰ בדומה לכך גם בהסדר שנקבע באנגליה, נקבע כי בסמכות בית המשפט לקבוע כי התובע הטרדן לא יוכל לפתוח כל הליך חדש או להמשיך לנהל הליך קיים, לרבות הגשת בקשות שונות בכל בית משפט, ללא קבלת אישור בית המשפט הגבוה.¹⁵¹ בית המשפט רשאי לאשר פתיחת הליך חדש או המשך ניהול הליך קיים, אם השתכנע כי לא מדובר בניצול לרעה של ההליך וכי ההליך המבוקש מבוסס על טעם סביר.¹⁵² עם זאת, נקבע באופן מפורש כי החלטה על סירוב של בית המשפט לאשר בקשה מסוג זה אינה נתונה לערעור.¹⁵³ בקנדה, נקבע כי בסמכות בית המשפט הפדרלי או בית המשפט הפדרלי לערעורים להיעתר לבקשה להוצאת צו חוסם שיאסור על מתדיין טרדן לפתוח הליכים חדשים או המשך ניהולם של הליכים קיימים.¹⁵⁴ מי שהוצא כנגדו צו כאמור רשאי לפנות לבית המשפט שבו ההליך מתנהל בבקשה לאישור בפתיחת הליך מסוים או להמשך ניהולו של הליך קיים.¹⁵⁵ התובע הכללי רשאי להשמיע את עמדתו גם באשר לבקשות אלה.¹⁵⁶ בית המשפט רשאי להיעתר לבקשה, אם שוכנע כי אין בניהול ההליכים המבוקשים משום ניצול לרעה של ההליך וכן שאין מדובר בהליך סרק אלא בהליך מבוסס באופן סביר.¹⁵⁷ בדומה לדין האנגלי, החלטת בית המשפט המסרבת לאפשר המשך ניהול הליך או פתיחת הליך לא ניתנת לערעור.¹⁵⁸ בניו זילנד נקבע כי שופט בית המשפט הגבוה מוסמך להטיל צו חוסם כנגד תובע טרדן שיימנע ממנו לפתוח הליכים אזרחיים חדשים, או להמשיך בניהול הליכים אזרחיים קיימים, בין אם באופן כללי ובין אם בהליכים אזרחיים ספציפיים.¹⁵⁹ עם זאת, אפשר לקבל אישור לפתוח בהליך אזרחי או להמשך ניהול הליך אזרחי מבית המשפט הגבוה.¹⁶⁰ בהסדר החקיקתי נקבע כי ההחלטה שתקבע אם לאשר או לסרב לבקשה בפתיחת הליך או בהמשך ניהולו תתבסס על מסמכים שיוגשו לבית המשפט, ובמקרים חריגים, כאשר השופט סבור שיש נסיבות חריגות המצדיקות

שם	150
ס' 142(1) לחוק האנגלי, לעיל ה"ש 80.	151
שם, בס' 42(3).	152
שם, בס' 42(4).	153
ס' 40(1) לחוק הקנדי, לעיל ה"ש 79.	154
שם, בס' 40(3).	155
שם, בס' 40(2).	156
שם, בס' 40(4).	157
שם, בס' 40(5).	158
ס' 166 לחוק הניו זילנדי, לעיל ה"ש 123.	159
שם, בס' 168.	160

זאת, יתקיים דיון בבקשה.¹⁶¹ על החלטה זו לא ניתן לערער.¹⁶² בסקוטלנד נקבע כי בית המשפט האזרחי העליון בבית הפנימי מוסמך להוציא צו חוסם האוסר על פתיחת הליכים אזרחיים חדשים,¹⁶³ ועל נקיטת פעולות ספציפיות בהליכים אזרחיים קיימים שנפתחו לפני הוצאת הצו בתנאי שהם מצוינים במפורש בצו.¹⁶⁴ תובע טרדן שהוצא נגדו צו יכול לפנות לבית המשפט העליון האזרחי בבית החיצוני בבקשה לאשר פתיחת הליך חדש או הגשת בקשה חדשה בהליך קיים שהצו חל עליו.¹⁶⁵ ביחס להחלטות אלה נקבע כי השופט בבית החיצוני יאשר בקשה זו אם שוכנע שקיימת עילה סבירה לפעולה המבוקשת.¹⁶⁶ כמו כן, נקבע כי החלטה זו היא סופית ולכן לא ניתן לערער עליה.¹⁶⁷

בעוד בית המשפט בפרשת סימון לא הציג קביעות מפורשות ביחס לסוגיה זו, הצעת החוק הישראלית אימצה מנגנון אישור מקדים שלפיו מתדיין טרדן שהוצא כנגדו צו חוסם רשאי להגיש תובענה בהליך אזרחי או מינהלי, אם ניתן לו אישור לכך מבית המשפט המוסמך לדון באותו עניין מבחינת סמכות מקומית ועניינית, ובהתאם לתנאים שיקבע אותו בית משפט.¹⁶⁸ האישור יכול להינתן אם בית המשפט המוסמך לדון בעניין שוכנע כי התובענה מגלה עילה ואין בה משום שימוש לרעה בהליכי משפט.¹⁶⁹ על החלטה כאמור ניתן לערער אם ניתנה רשות ערעור מצד בית המשפט שאליו יופנה הערעור.¹⁷⁰ משמעות הדבר כי הסמכות "לעקוף" את הצו החוסם ולאשר נקיטת הליך נתונה לכל ערכאה, גם אם מדובר בערכאה נמוכה מזו שבה הוחלט על מתן הצו.

אנו סבורים כי אימוץ מנגנון אישור מקדים להגשת תביעה או להמשך ניהול הליך בידי מי שהוצא כנגדו צו חוסם, בדומה להסדרים הרווחים בקרב המדינות השונות, וכפי שאף הוצע בהצעת החוק משקף את ההסדר הרצוי. אימוץ מנגנון זה מרכז וממתן את הפגיעה שיוצר הצו החוסם, במובן זה שהצו אינו גורף או מוחלט ולכן מדובר במנגנון נחוץ ומתבקש גם נוכח הדרישה לכך שהפגיעה בזכות הגישה תהיה מידתית. כך, במקרים המתאימים, יוכל התובע הטרדן לנהל הליכים, אם ישכנע את בית המשפט כי מדובר בהליכים מבוססים המגלים עילה

161 שם, בס' 169(5).

162 שם, בס' 169(6).

163 ס' 100(2)(a) לחוק הסקוטי, לעיל ה"ש 95.

164 שם, בס' 100(2)(b); שם, בס' 100(3).

165 שם, בס' 100(2).

166 שם, בס' 101(4).

167 שם, בס' 101(5).

168 ס' 75א(ג) להצעת החוק.

169 דברי ההסבר, לעיל ה"ש 109, בעמ' 1220.

170 ס' 75א(ג) להצעת החוק.

שיש הצדקה בכירורם. אימוץ המנגנון מוביל לאיזון הראוי, בכך שהוא מיישב בין הצורך בהגבלת התובע הטרדן, המוצדקת על רקע התנהלותו המכבידה, ובין הרציונל שעמד בבסיס הלכת אלון הוותיקה שלפיו "גם לטרדנים שמורה זכות הגישה אל בתי-המשפט". הן מבחינה מעשית והן מבחינה תיאורטית, מוטב כי בית המשפט המוסמך לדון בעניין מושא הבקשה הוא שיחליט אם לאשר או לסרב לבקשת ניהול ההליך או הגשת התובענה. לדעתנו, הדבר אינו מעורר קושי גם במקרים שבהם מדובר בערכאה נמוכה מזו שהוציאה את הצו החוסם, שכן מדובר באישור פרטני הניתן על ידי הערכאה הרלוונטית ולא בביטולו של הצו. כאמור, אנו אוהזים בדעה שלפיה היועץ המשפטי לממשלה הוא בעל דין נדרש בהליכים הנוגעים להוצאת צו חוסם, ומכאן, לדעתנו, יש לשמוע את עמדתו גם בהליכי אישור מקדים.

7. הליכי ערעור, בקשות ביטול ועיון חוזר בצו ובתנאי

הוצאת צו חוסם משפיעה באופן ישיר על זכותו של אדם לפנות לערכאות. לפיכך, ישנה חשיבות רבה בקביעת הסדרים דיוניים מספקים, שיאפשרו בחינה מחודשת של הצו – הן באשר להחלטה על הוצאתו, הן ביחס למשכו ותקפו. מדינות שונות בעולם מצאו טעם להבחנה בין הליכי האישור המקדים, הקיימים ברוב המדינות, לבין הליכים שכל מטרתם לבקש את ביטול הצו או שינוי התנאים שנקבעו בו. בקנדה נקבע כי מי שהוצא נגדו צו חוסם רשאי לפנות לבית המשפט בבקשה לביטולו של הצו,¹⁷¹ וכי התובע הכללי יהיה רשאי למסור את עמדתו ביחס לבקשה.¹⁷² בדומה לכך, גם בהסדר הנוהג בניו סאות' ויילס נקבע כי בית משפט מוסמך רשאי, על פי בקשה שהגיש תובע טרדן או אחד הגורמים המוסמכים לבקש הוצאת צו חוסם, לבטל או לשנות את הצו.¹⁷³ בהנחיות של צפון דקוטה נקבע שניתן לערער על ההחלטה כסיווג המתדיין כמתדיין טרדן לבית המשפט העליון (המדינתי), אולם כאן הערעור הוא על עצם הקביעה ולא בקשה לעיון חוזר בתנאי הצו.¹⁷⁴

הצעת החוק לא דנה באפשרות לבקש את ביטול הצו או את שינוי תנאיו, זאת ככל הנראה הן בשל מגבלת הזמן לתוקפו של הצו הקבועה בה,¹⁷⁵ והן בשל האפשרות שניתנה בידי התובע להגיש בקשות אישור לניהול הליכים מסוימים. בדברי ההסבר נכתב כי: "צו ההגבלה ניתן להסרה. מדובר בצו הגבלת גישה על

171 ס' 40(3) לחוק הקנדי, לעיל ה"ש 79.

172 שם, בס' 40(2).

173 ס' 9 לחוק האוסטרלי, לעיל ה"ש 72.

174 ס' 58.6 להנחיות בית המשפט העליון בצפון דקוטה, לעיל ה"ש 76.

175 ס' 75א(ה) להצעת החוק.

תנאי הנותן בידי התובע הטרדן זכות טיעון לשכנע בכל פעם מחדש כי מדובר בהליך המגלה עילה ולכן מוצדק לאפשר לו הגשתו.¹⁷⁶ אומנם, לדעתנו, ראוי לאפשר לתובע טרדן שהוצא נגדו צו חוסם להגיש בקשה לאישור ניהול הליכים, אך יש מקום לקבוע לצד הסדר זה גם הליך שיאפשר עיון חוזר בתנאי הצו, במקרים המתאימים שבהם חל שינוי נסיבות אשר מצדיק לדון בצו מחדש. כפי שציין בית המשפט בפרשת סימון, "השאיפה היא שהמדיין הטרדן יפנים את הבעייתיות שבמעשיו, יחדל מהתנהגותו הפסולה מרצונו".¹⁷⁷ לכן, במקרים שבהם תובע טרדן שהוצא נגדו צו חוסם מבקש, בתום לב, לחזור ולנהל את ענייניו המשפטיים בלי לנצל לרעה את ההליך ותוך כיבוד הכללים הדינוניים, מוצדק לאפשר זאת בלי לדרוש כי יגיש בקשה מקדימה בכל הליך והליך. אך ברור שגם לגבי הליכים אלו יש לקבוע גבולות ברורים, כדי לא לאפשר מצב שבו הם מהווים, כשלעצמם, פתח להתדיינות אין-סופית שהיא חלק מהתנהגותו הטרדנית של התובע. למשל, אפשר לקבוע כי תובע יהיה רשאי להגיש בקשה לביטול צו חוסם או לעיון מחדש בתנאיו רק לאחר שהתקבלה בעניינו לפחות בקשה מקדימה אחת לנהל הליך.

סיכום

ברשימה זו עמדנו על ההכרעה החשובה בשאלת סמכותם של בתי המשפט להורות על מתן צו חוסם כנגד מתדיין טרדן. פרשת סימון הייתה אבן דרך חשובה בהתפתחות הדין ביחס לתובעים טרדניים, כאשר בית המשפט העליון הכיר, לראשונה, באופן מפורש, בסמכותם של בתי המשפט להורות על הוצאת צו חוסם למתדיין טרדן ובכך הגיעה אל סופה תקופה ארוכת שנים של חוסר בהירות וחוסר אחידות. אכן, צו חוסם כנגד תובע טרדן אינו פוגע שלא כדין בזכות הגישה לערכאות, כל עוד הוא ניתן כמוצא אחרון, והתנאים שנקבעים בו מידתיים. חשיבות קביעתו של בית המשפט בפרשת סימון מודגשת על רקע מצבה של מערכת המשפט והעומס הרב המוטל עליה. עם זאת, נוכח מעמדה הנורמטיבי העליון וחשיבותה הרבה של זכות הגישה לערכאות, אסור להקל ראש בחסימת הדרך לבית המשפט. אם כן, כפי שנקבע בהלכת אלון, גם לטרדנים שמורה זכות הגישה לבתי המשפט,¹⁷⁸ אך קיימת סמכות לחסום את דרכם במקרים המתאימים, שכן ההנחה היא כי זכות הגישה לערכאות נועדה להגן על זכותו המהותית של בעל הדין. זאת, בין היתר, בהתחשב בכך שהתובע הטרדן למעשה

176 דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 85, בעמ' 1219.

177 פרשת סימון, לעיל ה"ש 1, בפס' 39 לפסק הדין.

178 פרשת אלון, לעיל ה"ש 14.

מימש את זכותו לפנות לערכאות (אך ניצל זכות זו לרעה), ובכך שהצו החוסם אינו מוחלט.¹⁷⁹ יש לקוות כי השימוש של בתי המשפט בצווים החוסמים ייעשה בזהירות הנדרשת, ויאפשר להתמודד באופן יעיל וממוקד עם התופעה של תביעות טרדניות המעמיסות על המערכת השיפוטית. כפי שהוצג, לצד תרומתה הרבה, פרשת סימון הותירה כמה שאלות פתוחות ביחס להסדרים הנוגעים לתובעים טרדניים, ומכאן מתעורר ביתר שאת הצורך שהמחוקק יאמר את דברו ויקדם את יוזמת החקיקה בנושא. ברשימתנו עמדנו על כמה הצעות אשר נראות לנו ראויות כחלק מהסדר כולל וממצה שיש לאמץ, וזאת לאור תובנות מהנעשה במדינות שונות. אנו סבורים כי מענה לשאלות שנותרו פתוחות צריך להינתן בדרך של חקיקה מפורשת. צורך זה אינו נובע בשל שאלת הסמכות להוציא את הצו, אלא בשל העובדה שיש להבנות את אופן השימוש בסמכות ולגדור אותה בצורה ראויה, ברורה וודאית. עם זאת, בהיעדר חקיקה, נדמה כל על בתי המשפט לפעול להשלמת ההסדר באופן ממצה וקוהרנטי, תוך שמירת האיזון בין כלל האינטרסים והזכויות שעל הפרק. הדרך להשלמת ההסדר, בין אם בחקיקה ובין אם בפסיקה, עשויה כאמור להיתרם מאימוץ כמה מן ההסדרים שנקבעו במדינות שונות.

179 ראו רבין ורודס "צווים חוסמים", לעיל ה"ש 26, בעמ' 145.